Ára: 130 FORINT

66. évf. 15. szám 2011. augusztus 15. Év 15. 5771.

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Giora Sharon, Rados Virág, Shiri Zsuzsa, Deutsch Gábor, Spánn Gábor, Magén István írásai

Ne csak nézz, láss is!

(Röé)

A soron következő tórai olvasmányok a büntetés és jutalmazás nehéz témáját tárgyalják.

Legyen az első Röé **(aug. 27.)** szidrája, amely így kezdődik: Lásd, én a mai napon eléd teszem az áldást és az átkot. Áldás akkor lesz, ha hallgattok az Örökkévaló, a ti Istenetek parancsaira, amelyeket ma elrendelek. Átok pedig akkor, ha nem hallgattok az Örökkévalóra, a ti Istenetek parancsolataira, és letértek az útról...

Két útról van tehát szó, két felkínált lehetőségről: a jóról és a rosszról, amelyek nyomán áldás vagy átok, jutalom vagy büntetés jár. Az elégtétel a jutalom, ha jót teszünk (másokkal), ha etikusan élünk (mi), ha embertársaink érdekeit tekintjük (a magunké helyett). A bűntudat a büntetés, ha megfeledkezve a közösségről, egyéni érdekeinket nézzük, hibázunk, vétkezünk, önzők vagyunk.

A választás tőlünk függ, hiszen szabad akaratot kaptunk Tőle. Ezzel együtt belénk plántálja a jó felé vonzódást, a hajlamot az igazság és a tisztaság felé, hogy a választás könnyebb legyen.

Vizsgáljuk meg ezek után, mit tanít számunkra a „röé" szó, mivel e nélkül is teljes és érthető lenne a bevezető mondat.

Lehetséges-e, hogy a jó és a rossz, az áldás és az átok közül az ember a magára hátrányosat, a vesztét választaná?

Gyakran megállásra késztet bennünket egy szép festmény, szobor vagy egyéb tetszetős alkotás. Elcsodálkozunk azon, mire képes egy művész. A mélyen gondolkodó ember azonban nem elégszik meg ezek külső szépségeivel, hanem kutatja az alkotó mondanivalóját is. Így vagyunk legszentebb könyvünkkel, a Tórával: sokan csak a szent tekercs díszes betűit, ügyesen felszerelt szép tartófáit csodálják, de a betűk értelmét, tartalmát nem keresik.

Ezért szól hozzánk az Írás: Röé! Lásd! Lásd az utat, amelyen haladsz, még akkor is, ha áldozatokkal, lemondásokkal jár, de végül áldássá lesz, mert Isten akaratát teljesíted. És óvakodj a másik úttól, bármennyire csillogóak is útszegélyei, mert az az átok felé vezethet. Röé, ezt kell meglátnod!

Az előző héten olvasott hetiszakasz a „meghallgatás" igéjének fontosságát emelte ki. A mostani arra figyelmeztet, hogy ne csak nézzünk, de lássunk is... Az a szidra, Ékev, így kezdődött: És ha meghallgatjátok ezeket a törvényeket, megőrzitek és teljesítitek, akkor az Örökkévaló, a ti Istenetek megőrzi szövetségét, szeretetét, amire megesküdött őseiteknek.

Az ember, miközben halad életútján, két legnemesebb érzékszervével, látásával és hallásával érzékeli a szépet és a jót, a rosszat és a bűnt.

Ezért (is) imádkozunk a Mindenhatóhoz, áldjon meg bennünket olyan értelemmel, hogy mindig különbséget tudjunk tenni a jó és a rossz között.

Ráv

Az izraeli etióp zene hagyományőrzője

Az *Idan Raichel Project nevű* zenekar a Zsidó Nyári Fesztivál alkalmával idén először lép fel Magyarországon. Stílusában Izrael zenei hagyományai különleges, harmonikus egységben olvadnak össze. Bemutatja az ország etnikai sokszínűségét, valamint a különböző közel-keleti, afrikai, indiai, latin-amerikai és funky hiphop stílust. Üzenete: legyen béke az izraeliek és az arabok között!

Az etióp származású zsidó billentyűs-zeneszerző, *Idan Raichel* olyan rangos helyekre kap meghívásokat, mint a New York-i Central Park Nyári Színpada, a Los Angeles-i Kodak Theater vagy a Sydney-i Operaház, de Dél-Afrikában, Dél-Amerikában, Új-Delhiben és Szingapúrban is bemutatkozott már együttesével.

A művész, aki több mint 300 000 eladott albummal büszkélkedik, Kfar Saba városában született. Kilencévesen kezdett harmonikán játszani. Már gyermekkorában többféle zenei stílus érdekelte, például a cigányzene, a spanyol muzsika. Nagyon szerette a tangót. A középiskolában zongorázni tanult, és figyelme a dzsessz felé fordult. Kiderült, hogy kitűnő improvizációs készséggel rendelkezik. Az iskola befejezése után, 18 évesen, bevonult az izraeli hadsereghez, ahol csatlakozott egy rockzenekarhoz. Szolgálata során több katonai bázison turnézott, így alkalma volt elsajátítani a nyugati popzenei stílust is.

Ezután egy bentlakásos iskolába került, ahol főleg etióp bevándorlók tanultak. Ezeknek a fiataloknak segített megoldani a beilleszkedéssel kapcsolatos problémákat, valamint feleleventette bennük az etióp nép és popzene szeretetét. Ez nem mindig aratott nagy sikert az akkori oktatási rendszerben, mert elutasították a saját, hozott hagyomány ápolását, jobban ösztönözték az izraeli kultúra elsajátítását. A társadalom szűk körében, az etióp tinédzsereknél megmaradt az etióp zene szeretete. Az énekes gyakori vendége volt az etióp bároknak, kluboknak, ahol ezeket a dalokat énekelte.

Rasztahajú, sikeres zenész lett, és néhány izraeli énekessel készített lemezfelvételt. Pár év múlva úgy döntött, eljött az ideje, hogy folytassa azt a zenei stílust, ami az ő személyét, eszméjét tükrözi. Kfar Sabán létrehozott egy házi építésű profi hangstúdiót szülei házának alagsorában. Raichel meghívott 70, legkülönfélébb háttérrel rendelkező zenészt, hogy vegyenek részt a projektben, amely magában foglalja a zsidó, az etióp, az arab és a jemeni zenét. Sok izraeli művész is csatlakozott hozzá. *Gadi Gidor* és a *Helikon Records* is elismerte a benne rejlő lehetőségeket, és szerződést írt alá vele. Első albuma azonnali sikert aratott 2002–ben. A slágerek közé tartozik a *Boj,* az *Im Telech* és a *M'dab'rim B'sheket*.

A legtöbb dalt héberül énekli, de sok amhara nyelven szólal meg. (Az amharák egy népcsoport Északkelet-Afrikában, Etiópia második legnépesebb nemzetsége, a sémi eredetű agazyan nép utódai. Az amhara Etiópia hivatalos nyelve.)

Zenei stílusa ötvözi a hagyományos hangzású modern zenét és a szerelmi dalokat, mint az Éneke énekéből a *Hinech Yafah* vagy a zsidó liturgiából vett *B'rachot L'shanah Chadashah*.

Második albuma 2005-ben látott napvilágot Mi'ma'amakim címmel. Az első és az utolsó száma, az *Aleh Nisa Baruach* és a *Ha'er Et Einav* című dal *Shoshana Damari* énekesnőnek állít emléket.

2006 novemberében került az üzletekbe a Greatest Hits album, amellyel szintén nagy sikert aratott. Fellépett a New York-i Central Park Nyári Színpadán, a bevétel egy részét felajánlotta a One World nonprofit szervezetnek, amely azon dolgozik, hogy az elsősorban Afrikában éhezőket megsegítse.

Harmadik stúdióalbuma 2008-ban jelent meg, címe *Kirot Beyti*. Elkészítésében a világ számos zenésze működött közre. Platinalemez lett belőle, több mint 40 000 példányban kelt el. Szinte az összes mű szerelmes dal, de van néhány, amely inkább politikai töltetű.

Én személy szerint nagyon kedvelem Idan Raichel stílusát, és természetesen ott leszek a koncertjén.

Sharon Asher

Az
Újpesti Napok
és az
Újpesti Zsinagóga

125. évfordulója alkalmából szeretettel vár minden érdeklődőt Máté György elnök, Szerdócz Ervin rabbihelyettes és az elöljáróság az ünnepi kántorkoncertre.

KÖZREMŰKÖDNEK:
A MÁV Szimfonikusok (Vezényel: Horváth Gábor)
Fekete László
Klein Judit
Nógrádi Gergely
Székelyhidi Hajnal
Zucker Immánuel

Helyszín: Az újpesti zsinagóga, 1042 Bp., Berzeviczy Gábor u. 8.
Időpont: 2011. aug. 28., vasárnap, du. 17 óra

9 770133 350099 11015

Aranyláz

A fényképen falusi férfiak és nők lapátokkal, előttük csont- és koponyadarabok. A kép szélén rendőrök. Az először három éve publikált felvételen a treblinkai haláltábor környéki falusi aranyásók láthatók, akik a hamvak között nemesfémeket, aranyfogakat, ékszereket keresnek.

Hullarablók a világ egyik legnagyobb tömegsírjának a szélén. '45 nyaráról, esetleg '46 elejéről lehet szó. Egyesek szerint a rendőrök letartóztatták őket, mások szerint ők a parasztok biztonsági emberei, csak vigyáznak rájuk. A Treblinka vidéki háború utáni aranylázról régóta tudunk, ismertek a dokumentumok a hatóságok akkori ellenakcióiról is. Nem egyetlen fénykép maradt a lapátosokról. Több környékbeli falu is bekapcsolódott, még évekig próbáltak ásni. És ugyanez játszódott le más táborok környékén.

Egy '45-ös lublini perben Majdanekben sírbolygatókat ítélnek el. De a lengyel kisvárosi-falusi zsidóság jó részét a németek erdőszéli tömegsírokba lőtték, ők a táborokig sem jutottak el. S a helybeliek később ezeket is feltúrták. Egy elemző megjegyzi, hogy azért mindez kifizetődő lehetett, mert a Treblinkához közelebbi falvakban például a háború utáni években több volt a bádogtető és kevesebb a szalma, mint a környék távolabbi falvaiban. S nem kevesen hirtelen új portákat építettek, a szomszédok szerint sokan közülük a rokonoknak később el is mondták, hogy találtak valamit.

Közép-Európában az utolsó évtizedekben sok mindenben lengyelek az úttörők. A többieknél kitartóbban álltak ellen az államszocializmusnak. S mostanában alaposabban kezdik feldolgozni saját háborús kollaboracionizmusuk történetét is. Az őszinte hang persze Lengyelországban is identitásválsághoz vezetett: elutasításhoz, ellenvádaskodásokhoz, gyűlölködő ellenpublikációk jelennek meg, de mintha a lengyel közgondolkodás kínnal, keservvel mégis megtanulná kezelni ezt a folyamatot. Legalábbis egy lengyel származású amerikai társadalomtörténész, *Gross* könyveinek kapcsán ez látszana. Most jelent meg márciusban a harmadik.

A kiadó már december óta köröztette a kéziratot történészek között és a sajtóban is, és a nemzeti oldalon most is átkozódtak, de mintha – lehet, hogy csak az első időkben – kevesebben, mint a másik kettőnél. Egyre többen, úgy látszik, kezdtek hozzászokni Gross kérdéseihez, az első kiadás (biztos lesznek még továbbiak) ötvenezer példányban jön. A történészviták után megszólalnak az eddig hallgató falusiak is; igen, hallottak ilyesmiről az ő környékükön is. De náluk persze, az ő falujukban nem volt semmi ehhez mérhető...

A csoportképek ismertek, riporterek körüljárták a történeteket. Láthatóan a feldolgozásnak nem voltak adminisztratív akadályai. De e történetek különösképpen senkit sem izgattak. A háborús évek lengyel–zsidó kapcsolatai tabuizálódtak. Pontosabban, amióta – vagy harminc éve – külföldön elindult valamiféle vita arról, hogy persze a náci megszállók pusztították el a hárommilliós lengyel zsidóságot, de talán az aktívabb lengyel segítség több embert megmentett volna, valahogyan a lengyelek is reagálni kezdtek. Általában kétféle beszédmód van forgalomban. Az egyik, hogy nagyon nehéz volt segíteni, a lengyelek, akik ilyesmivel próbálkoztak, az életükkel játszottak. A másik, hogy sokan ennek ellenére is megpróbálták, ki maga, ki az ellenállás különböző hálózataiban, s ezek közül az Igazak közül nem kevésnek a nevét is ismerjük. A jeruzsálemi Jad Vasemben nyilvántartott európai zsidómentők egyharmada lengyel. De azokról, akik másként viselkedtek, igazán nem szól a történet.

200-250 ezer zsidó meg tudott szökni a gettókból és a táborokba tartó vonatokból. Ezek közül a háború végére maximum 40-60 ezer menekülhetett meg. Mi történt a többiekkel? Egy részük bizonyára járványok, betegségek, gyógyszerhiány, a hideg és az éhség áldozatául esik. De ez talán csak az egyik – kisebb? nagyobb? – hányad. Másik részük eltűnik a helyi lengyel közegben – feladják, megölik, egyszerűen nyoma vész.

A németek lengyelországi vesztesége *Marcin Zaremba* szerint 17 ezer ember 1939 szeptemberében, maximum további 3 ezer a megszállás éveiben, és még 2 ezer 1944 nyarán-őszén a varsói felkelés leverésénél. Valószínűsíthetően a lengyel parasztok több zsidót öltek meg, mint az egész lengyel földalatti mozgalom németet.

A lengyel–zsidó kapcsolattörténészek sok mindent már feldolgoztak. Tudunk a helyi pogromokról, léteznek friss munkák a szomszédok vagy a bujkálók feljelentéseiről.

A közvéleményben a menekülőkről élő kép szerint az üldözött házról házra jár, kopog, de sehol sem nyitnak neki ajtót. Úgy tűnik, ilyesmi is létezett, de nem ez volt az alapváltozat. A gyakoribb szcenáriók szerint a menekülőket a parasztok elfogták és átadták a németeknek, útközben megalázták, bántalmazták, ha még volt valamijük, ki is rabolták. A másik változat szerint nem adták át a németeknek, hanem maguk agyonverték – cséphadarókkal, baltákkal, hol hogyan. A zsidó a faluban a rémület megjelenítője volt, ha ott marad, abból csak baj származhatott, ha viszont feladták, lehetett érte kapni egy kis vodkát, pár kiló lisztet. S a falusi közvélemény nem is kezelte az egészet árulásként. Akit egy ideig mégis bújtattak, többnyire nem idegen volt. Amíg a bujkálók valahogy, valamivel fizetni tudtak, tartották őket, ha már nem, megölték. Esetleg az utcára tették.

Néhány ellenpélda is közkézen forog. Az árulás és a helytállás pontos statisztikái természetesen nem ismeretesek, mindenesetre – így vélik a szakkutatók, mint *Engelking* – sokkal többen váltak áldozatokká, mint menekültek meg azok közül, akik a lengyel faluban menedéket kerestek.

Gross szerint mindezt a mohóság és az antiszemitizmus magyarázza. Valamilyen mértékben bizonyosan. Csak így túl egyszerű lenne.

Két kiegészítő értelmezés.

Az első szerint a parasztok már a háború előtt is félig pogányok voltak, a kereszténység népi változatainak nem volt sok köze a katolicizmushoz vagy a városi középosztály „keresztény erkölcséhez". Emellett a 30-as évek lengyel faluja pusztult, egyre kevesebb volt a munka, sokan írni-olvasni sem tudtak, évek óta egyre kilátástalanabbnak tűnt minden. S ezeknek az embereknek kellett most a megszállással kezdeni valamit. A második értelmezés szerint pedig legalább egy nemzedékkel ezelőtt már elkezdődött a falusi rend bomlása, megszűnt az a társadalmi ellenőrzés és szabályozás, ami a hagyományos világban mégiscsak létezett és helyi szervezettségű volt. Helyét átvette a nemzetállam, a közigazgatás, az állami igazságszolgáltatás. Mindez lengyel nemzeti változatában egyébként is új volt, hiszen az állam is csak az I. világháborút követően született újra. S most ez a közigazgatás felbomlott, eltűnt.

Beszéltek ugyan „földalatti lengyel államról", az ellenállók, az úgynevezett Honi Hadsereg a hétvégéken valahol gyakorlatoztatta a kamasz fiúkat, persze többnyire fegyverek nélkül, az információ kijutott külföldre az emigráns kormányhoz, esetenként kivégeztek egy-egy nyilvánvaló kollaboránst, de azért, ha a lengyel szövegeket jól olvasom, 1944-ig túl sok kárt a németekben fizikailag nem tettek. Hogy tudtak volna társadalomszervező erő, modernitás lenni a faluban? A valóságban bizonyára ez a két kiegészítő elem is keveredett. És persze az ellenőrzés alól mindenekelőtt a marginális csoportok szabadulnak ki, a lumpenek, a lecsúszottak, azok, akiket ma underclassnak nevezünk. Amikor a németek már eltűnnek, de az új állam és a szovjet ellenőrzés még nem rendezkedik be teljesen, keleten egész falvak élnek rablásból – akkor már zsidók amúgy nincsenek a lengyel vidéken.

Minderről léteznek naplók, visszaemlékezések. Mint a nemrégen kiadott Klukowski-szöveg: egy vidéki orvos háborús feljegyzései. Hitelességükben, levegőjük autentikus voltában kevesen kételkednek, de olyanokat sem igen találtam (egy új feldolgozás kivételével), akiknek kérdéseik lettek volna a feljelentőhullámok kapcsán. Pedig nemcsak a zsidót bújtató szomszédot adták fel, hanem a fegyvert rejtegetőket, a röpcédulaterjesztőket, a szervezkedésekben kulcsszerepeket játszó lengyeleket is. Nem mindig és mindenkit, de azért elég sokat és gyakran ahhoz, hogy a német megszállást viszonylag szerény helyőrségekkel és rendészettel is hatékonnyá tegyék. Egyébként ugyanezekből a naplókból az is kitűnik, hogy 1939 szeptemberében, a vereség napjaiban, amikor a lengyel középosztály az államát gyászolja és/vagy menekül, a kisvárosokban még a lengyel katonák fosztogatnak, majd a helybeliek kirabolják az üzleteket (nem csak a zsidókét), és gyakran fel is gyújtják azokat (már nagyobbrészt csak a zsidókét).

Felbomlott a világ rendje.

A háború más etnikai számlák kiegyenlítéséhez is szabad kezet adott az országban. Wolhiniában ukránok gyilkoltak, méghozzá tömegesen, 1943-ban lengyeleket, s 1946-ban egyes antikommunista lengyel ellenállók a vegyes vidékeken beloruszokat. A friss falusi gyűjtésekből azonban mintha az derülne ki, hogy e mészárlások valahogy mások voltak. A beloruszok a fehér lengyel gerillák számára nem voltak hazafiak, „jó lengyelek", és különben is, aki pravoszláv, az eleve csak a kommunistákat támogathatja, és akkor családját sem kell kímélni, hiszen a gyermekei is politikai ellenfelek lesznek. A zsidókról mintha más lenne a kép, a többiektől annyira eltérőek, mintha valahogy nem is emberszerűek lennének. Ez nem a más vallásúak elutasítása. Persze mesélnek történeteket. Péntek este egy zsidó családban, a szomszéd lengyel gyerek átjön, asztalhoz ültetik, kínálják, etnoidill. Csakhogy a szomszéd gyerek tudta, hogy a zsidók nem keverik a tejest és a zsírost/húsost, ezért otthon, mielőtt átjött, tejbe merítette a kezét, hogy azzal hozzáérhessen a húshoz a zsidó vacsorán. Ahogy tudott, küzdött az idegenekkel. S most ő vagy a családja meséli a sztorit. A visszaemlékező öregek azonban inkább a zsidók különleges szagát, illatát emlegetik. Valamilyen rothadó húsra emlékeztetett, semmi köze a hagymához vagy a fokhagymához az étrendjükben. S azt a szappan sem volt képes elvenni. A zsidók az antivilág vagy az alsó világ képviselői, rokonai itt fenn. S erre csak ráadás, hogy megfeszítették a Megváltót, most elnyerik ezért méltó büntetésüket.

A háború előtti lengyel–zsidó együttélésről ma a lengyel társadalomban alapvetően pozitív, valószínűleg nagyobbrészt kitalált történetek élnek. A lengyel paraszt utódai egyre szentebbül hiszik, mennyire idilliek voltak a kapcsolatok. Még a nemzeti oldal is mintha kevésbé lenne ebben a közegben érdekelt a kommunizmus általános vádján kívül a „zsidó bűnök emlegetésében". Kérdés, nem kellene-e meghagyni ezeket a kitalációkat? Végül is ezekben sokan hisznek, s lehet, hogy a faluban kisgyermekként tényleg kaphattak cukorkát a zsidó boltostól, akkor meg miért ne emlékezzenek az aranykorra ily módon. Felmentik közösségüket, nincs bűntudatuk, s ezért barátságosabbak a zsidósághoz (amely ma az országban egyébként már csak nyomokban létezik), más kisebbségiekhez.

Lehet persze értekezni az erkölcsről és a társadalmi ellenőrzésről. Az áldozatokat valószínűleg könnyebben megértjük. Végül is az európai kultúra – legalábbis az utolsó 150 évben – erre készített fel. Persze nem tudunk mit kezdeni a feljelentőkkel, a védteleneket agyonverőkkel, a sírrablókkal. Úgy látszik, egyesekben a különleges körülmények mozgósítják a hiénamentalitást. Másokban szerencsére nem. A két csoport aránya helyzetenként, kultúránként, koronként más. De lehet, hogy ez a reakció kiirthatatlan, azonban közösségi és állami ellenőrzéssel talán majdnem nulla körül tartható. S akkor a világ mégis valahogy működőképes maradhat.

Tamás Pál / Népszabadság

Mártír-istentiszteletek 2011/5771

Ács

A helyi szokások szerint két helyszínen zajlottak a megemlékezések. A *Petrasovits Anna* által vezetett Ács Városért Társaság szívén viseli az egykori helyi zsidó közösség emlékének ápolását. Az idei emléknap a felújított temetőben kezdődött, ahol a mintegy húsz résztvevő előtt *Radnóti Zoltán* rabbi és *Klavanszkij Anatolij* kántor vezetésével zajlott le a megemlékezés. A rabbi hangsúlyozta, hogy mindannyiunk feladata őrizni azt a hagyományt és azt a hitet, ami az itt élő zsidó emberek számára természetes volt, és bármerre is járunk, büszke és öntudatos zsidóként kell élni, hiszen ez a mi generációnknak a feladata. A gyászszertartás közös kádissal ért véget. A vasútállomásnál folytatódó megemlékezésen Petrasovits Anna, a polgármesteri hivatal delegáltja és egy túlélő is szólt az egybegyűltekhez.

Nagymegyer

A volt zsinagógánál *Klavanszkij Anatolij* kántor gyászimája után a mintegy nyolcvan emlékező előtt *Radnóti Zoltán* rabbi megidézte és példának állította azokat a napokat, mikor a zsidóság a nagyvárosokban erős volt mind hitben, mind összetartásban. Hiszen az egyetlen út a fennmaradáshoz csakis az egység, az összetartás és egymás segítése lehet. Kérte a résztvevőket, hogy saját tehetségük és lehetőségük szerint próbáljanak tenni a magyarországi zsidóság emlékének méltó fenntartásáért. Szavalatok, a Bárdos Lajos Vegyeskar által előadott énekek tették még emelkedettebbé az ünnepséget. Ezután a megjelentek, a civil szervezetek és magánszemélyek koszorút helyeztek el az épület falán, majd Radnóti Zoltán rabbi vezetésével a közösség közös kádissal emlékezett a mártírokra.

Mosonmagyaróvár

A zsidótemetőben *Jakal Zoltán* kántor gyászimájával kezdődött a mártírmegemlékezés. *Radnóti Zoltán* rabbi beszédében hangsúlyozta, hogy a gyermekek tanítása a legméltóbb válasz azoknak, akik ellenünk törtek, hiszen a felejtés több, mint bűn, a felejtés: a zsidóság elfelejtése. A városban néhány esztendeje elkezdődött oktatás és szédereste példaértékű lehetne minden szórványközösség számára. A gyászistentisztelet közös kádissal ért véget, majd az áldozatok emlékére hat gyertyát gyújtottak meg.

Gyöngyös

A temetőben *Biczó Tamás* kántor gyászimáját követően *Radnóti Zoltán* rabbi felidézte a szomorú eseményeket, és felhívta a figyelmet azok mai tanulságaira. Ezután *Várlaki György* mondott beszédet, majd *Szőnyi Tibor* túlélő mesélt emlékeiről és azon korszak fiataljainak bátorságáról. Közös kádis elmondásával zárult az esemény.

Rudabánya

A miskolci zsinagóga udvarán *Kuna Márton* zsoltáréneke után *Radnóti Zoltán* rabbi avatta fel a 49 rudabányai áldozat emléktábláját, melyet a Szerényi család állított 11 mártír hozzátartozója tiszteletére. A miskolci hitközség részéről *Szlukovinyi Péter* titkár vett részt a rendezvényen.

Rudabányai emléktábla

Vigyázó szemekkel a jelen valóságán

Carl Lutzra és társaira emlékeztek

A szellem és az erkölcs nem hagyhat fel azzal, hogy rámutasson a közöny vészes következményére – hangsúlyozta Sándor Iván Kossuth-díjas író azon a megemlékezésen, amelyet a Vadász utcai Üvegháznál tartottak. A Svájci Követség Idegen Érdekek Képviseletének egykori épületén magas rangú méltóságok helyezték el koszorúikat a Carl Lutznak és társainak állított emléktáblák alatt.

Látjuk, hogy a változó világban minden illúzióval szemben visszaforgatható a történelem. Lehet még a Parlamentben is zsidózni, cigányozni, lehet a régi mocsárban délcegen masírozni – mondta beszédében *Sándor Iván,* aki maga is itt vészelte át 1944 borzalmas hónapjait. Szüleit és őt *Carl Lutz* és társai mentették meg sok ezer emberrel együtt, akiket sikerült a ház oltalma alá helyezniük, svájci menlevéllel ellátniuk.

A hajdani tizenöt éves fiatalember most is érzi lába alatt a régi köveket – osztotta meg élményeit a szónok. Látja a rémült tömeget, a fegyvereseket, és egy őhozzá hasonló másik tizenöt éves fiatalembert. *Fürst Kálmán* egyike volt azoknak, akiket itt, az utcán lőttek agyon. Azért említi az emléktáblán olvasható nevek közül az övét, mert ő is lehetett volna a másik helyében, és a másik is állhatna most itt őrá emlékezve.

Hatvanhét évvel a mostani ünnepély előtt, 1944. július 24-én Carl Lutz svájci konzul a Vadász utcai épületben nyitotta meg a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviseletének Osztályát. Ehhez elnyerték a Sztójay-kormány beleegyezését, *Weiss Arthur* üzletember pedig Lutzék rendelkezésére bocsátotta cégének irodáját. A svájci diplomatának segítségére volt a Cionista Ellenállási Mozgalom, ők kezdeményezték az embermentést. Az akciót, amelyet a diplomata neve és kiállása fémjelzett, a palesztinai beutazási engedélyekre alapozták – mondta *Vámos György,* a Carl Lutz Alapítvány elnöke. A házon lévő első tábla rájuk emlékeztet.

A másik két táblát az utókor a mártíroknak szentelte. Az addig oltalmat nyújtó épületbe 1944 szilveszterén, az ostrom alatt rátört egy fegyveres nyilas különítmény: géppisztolysorozatokat lőttek a pincébe szorult, védtelen emberekre. A halottak között volt *Scheiber Sándor* rabbi édesanyja. A védleveleket a városbeli családokhoz, illetve Lutz irodájába szállító két fiatalember, a tizenhét éves *Dénes Iván* és a tizenöt éves Fürst Kálmán, a küldetés teljesítése során lett az erőszak áldozata. Akárcsak *Hunwald Sándor Szimcha* és maga Weiss Arthur, az épület tulajdonosa is.

Nemrégiben az egyik legnagyobb német könyvfesztiválon Sándor Iván megkérdezte a program szervezőjét, miképpen voltak képesek szembenézni náci múltjukkal. A válasz így hangzott: „Egyszer már megégettük a kezünket, ezt nem szabad elfelejtenünk, vigyáznunk kell." Nem a humanista kultúráról, nem az emberi egyenlőségről, nem az antirasszizmusról szónokolt tehát beszélgetőpartnere, szögezte le Sándor Iván, hanem arról, hogy országa jövője függött a múlttal való leszámolástól.

„Érthetjük ennek a tanulságát annak az országnak a múltjára és jelenére, amelynek honpolgárai vagyunk, ám ahol ez nem történt meg – folytatta az író. – Ahol megkezdődött az egykori nemzetvesztő kormányzat részleges rehabilitálása, a hajdani uralmi minták gátlástalan követése. Holott a huszadik század magyar történelme bebizonyította, hogy annak, aki egyszer, netán többször megégette a kezét, óvakodnia kell attól, hogy súlyos figyelmeztetés érje eljárásaiért a demokratikus nemzetek közösségétől."

E szorongató aktualitás jegyében helyezték el koszorúikat a megjelent méltóságok a három emléktáblánál. Carl Lutz bronztáblája alatt *Aliza Bin-Noun,* Izrael Állam budapesti nagykövete, *Jocelyne Berset* svájci konzul, *Hámori Vera,* a Carl Lutz Alapítvány felügyelőbizottságának elnöke és *Körmendi Ferenc,* az alapítvány képviselője. Weiss Arthur táblájánál *Karsai Károly,* Belváros-Lipótváros Önkormányzatának képviselője, a mártírok márványtáblájánál *Geiger András,* a Nemzetközi MENSCH Alapítvány elnöke, *Nuber István* oktatási főtanácsos a HDKE nevében és *Sessler György* a Muszoe képviseletében.

Az egybegyűltek megtekintették az Üvegházban rendezett kiállítást. A tárlat gazdag dokumentumkinccsel mutatja be az épület történetét. Az anyag egy részéből a MENSCH Alapítvány vándorkiállítást készített, amelyet láthattak már Los Angelesben, Torontóban, Washingtonban, Connecticutban, Houstonban, Palm Springsben – mondta el Geiger András.

A megjelentek útravalóként vihették haza az esemény művész szónokának zárószavait, amelyek aggódón irányították a figyelmet az *itt és most* valóságára: „(...) elenyészik az áldozatokra és az embermentőkre való emlékezésünk, ha nem vetjük a jelenre is vigyázó tekintetünket."

Rados Virág

Hírek, események röviden

– **Megjelent Csomós Róbert** legújabb könyve, amely a szerzőnél a bolti ár harmadáért megrendelhető a (36-1) 787-9143 vagy a 06-20-536-6155 telefonszámokon, esetleg postán az 1137 Budapest, Katona József u. 26. 1. emelet 5/a címen. Ugyanott régebbi könyvei is hasonló kedvezménnyel kaphatók, úgymint: 1. TŰZPARANCS JERUZSÁLEMBEN novelláskötet (elfogyott); 2. A LIMANOVAI CSATA HITELES TÖRTÉNETE novelláskötet; 3. BÚVÁRKALANDOK BIBLIAI VIZEKEN második kiadás; 4. A MOSOLYGÓ OROSZLÁN ESETE krimiparódiák (elfogyott); 5. A MAGASLAT történelmi kalandregény; 6. CSIRIP romantikus szerelmi történet; 7. A VÉRZŐ SZIGET három izraeli háború története; 8. JAJ! MURÓ DÁD! JAJ MURI DEJ! cigány holokausztörténet. A könyvekből szemelvények a http://pescador.uw.hu honlapon olvashatóak.

בר מצוה

Támmuz hónap egyik vasárnapján tartotta *Róth Benjámin* bár micváját a családja és a Károli Gáspár téri közösség. Mikor az ünnepeltet *Jakal Zoltán* kántor a tórához hívta, édesapja végig mellette állt. *Radnóti Zoltán* köszöntötte az ifjú felnőttet mint a közösség teljes jogú tagját, kihangsúlyozva, hogy a majd félesztendős közös tanulás nemcsak elméleti tudást kell, hogy adjon, hanem a magyar zsidóságnak szüksége van öntudatos zsidó fiatalemberekre.

A kiduson Benji megköszönte szüleinek mindazt a sok jót, amivel lehetővé tették, hogy idáig eljusson. Élőzene és körtánc tette még emlékezetesebbé az ünnepséget. Mázál tov!

Tersánszky testamentuma

„Ide másolom azt a végrendeletet, amelyet már rég hordok zsebemben.

Nincs kizárva, hogy a mai törvénytelen magyar kormány elvetemültségében még a kapcabetyárságot is fölülmúló pribékjei megölnek. Ürügyük van rá. Feleségem, akivel huszonnégy évet töltöttem közös és egymást támogató munkában, a szégyenteljes és törvényellenes magyar kormányrendelet értelmében rosszul, vagyis 1944. márc. 22-ike után keresztelkedett ki rom. kat. vallásúvá zsidóból. Eddig a Horthy-kormány 570 000 sz. alatt kiadott mentesítése védte őt annyira, hogy keserves verítékkel és becsülettel szerzett lakásunkon velem lakhatott. Ez a védelem nov. 15-ével lejárt az újabb rendelet értelmében is, nejemnek tőlem, csillaggal a mellén, a gettóba kell költöznie holnapután estig.

Két szememmel győződtem meg arról a szörnyűségről, hogy zsúfolják össze a Szálasi-kormány hóhérai a külföldi védettségű zsidókat. Hát még a magyar, nem védett árja-párokat hova szándékszanak dugni!

Elhatároztam tiszta ésszel és csorbítatlan akarattal, hogy a tőlem feleségemet elhurcolni akaró közegeknek ellenállok. Ha közülük csak egyet is lelövök, akkor azt a példát adom magyar sorsosaimnak, mit most már egyetlenül erkölcsösnek tartok. Szálasi vérebeinek viszont nem adok alkalmat, hogy lefülelésem alkalmával nejemmel együtt rajtam a szokásos megkínoztatást elkövessék. Elég adag cián van birtokomban, hogy csak hullámon elégíthessék ki beteges vérszomjukat.

Hogy miért nem választom a bujkálás ésszerűbb és jelenleg általános módját a törvénytelen és embertelen rémuralom rendelkezéseivel szemben? Első okául jeleztem, hogy elviselhetetlen már nekem az a birka bárgyúság és gyávaság, amellyel magyar sorsosaim a német-bérenc orgyilkosok parancsára mozognak. Tehát, mint az egész világháborút végigküzdött katona, kötelességemnek érzem, hogy az igazi magyarellenség ellen, legalábbis végső soron példaadó gesztussal éljek. Azonfelül a bujdoklás állapotát csak előzetes puhatolózások után is oly undorítónak és megalázónak tapasztaltam, hogy le kell mondanom róla, mint erkölcsi és testi erőmet meghaladó teljesítményről. Többek közt Budapesten élő rokonaim köre is oly kereken utasított el azzal a kéréssel, hogy nejem családjuk körében rejthessem el, néhai húgom okmányaival, tehát teljes biztonságban. Pedig ezek közt a véreim közt kettő is van olyan, akiket pólyásként ölemben babusgattam, és édes néném is, és akik most a szemem láttára fogadnak be házukba valóban érdemtelen és gyanúsan viselkedő, de pénzes menekült atyafiakat.

Tulajdonképpen jelen sorok főcélja ennek a rokoni viselkedésnek megbélyegzése és megbüntetése.

Minden jel szerint összegyűjtött munkáim, különösen a külföldi kiadásokat számítva, jelentős hagyatékot képviselnek halálom és nejem, törvényes haszonélvezőm halála után!

Ez a hagyaték, miután gyermekeim nincsen, a vérrokonaimra szállana.

Jelen sorokkal azonban tiszta tudattal és ép értelemmel másként végrendelkezem hagyatékom felől, mintsem érdemteleneknek jusson. Maradjon hagyatékom a svéd Vöröskeresztre azzal a kikötéssel, hogy jövedelméből mindenha csakis nyomorgó és bárhol élő magyar gyermekeket támogasson, nem véve ki soraikból a magyar zsidókat sem.

Ez a végrendelkezésem akkor is teljes érvényű marad, ha netán én és feleségem a mai magyar szörnyűségeket átvészelnénk. Vagyis halálom és feleségem halála után minden vagyonom a svéd Vöröskereszté a fönt kikötött céllal.

Szokás ilyen levelet bizonyos ünnepélyes szólamokkal kezdeni és fejezni be. Magam részéről bár életemben nem formaságokkal, hanem Istenben soha meg nem tántorodott hittel maradtam igazi jó keresztény, jelen sorokat mégis átokkal végzem az áldás helyett, éspedig következőképpen.

Legyenek átkozottak örökre ennek az árnyékvilágnak urai, az Egyesült Nemzetek, Anglia, Amerika, és a Szovjet, ha valaha is, politikai vagy hasznossági okokból megtántorodnak, vagy kifáradnak ennek a mérhetetlen tömegű gonosztettnek a megtorlásában, amit a német nácik, ezek a dühöngő őrültek és a magyaroknak hozzájuk méltó és rajtuk csüggő, másik végletben, az elme- és akaratgyöngeségben, meg szolgai pribékeskedésben buzgólkodó hitvány töredéke, a magyar nácik elkövettek. Ámen!

(1944.) december 4."

Tersánszky Józsi Jenő írását más írók végrendeletével együtt a Petőfi Múzeumban őrzik.

Meghívó

Kedves Élet Menete Önkéntesek és Barátaink!

Egy nagyon különleges alkalomra szeretnénk felhívni a figyelmeteket, valamint meghívni benneteket, hogy ti is részesei legyetek az emlékezetes pillanatnak.

Mi, az alapítvány önkéntesei, egy gyönyörű „Tóraruhát" készíttettünk, és adományozunk a Dohány utcai zsinagóga templomkörzete részére. Bizonyára többen tudjátok, hogy minden évben ebben a zsinagógában tartjuk az őszi jótékonysági koncertünket, és most ezzel a kis kedvességgel viszonozzuk a templomkörzetnek azt a segítséget, támogatást, amit az alapítványunk számára nyújtanak.

Időpont: 2011. szeptember 3. (szombat) 9.30 óra
Helyszín: Dohány utcai zsinagóga

A szombatra való tekintettel fényképezni, videofelvételt készíteni és természetesen telefonálni sem szabad a zsinagógában, kérünk benneteket, tartsátok be az előírást.
Férfiaknak fejfedő viselése kötelező, ami lehet bármilyen sapka.

Szóljatok minél több ismerősötöknek, szeretettel várunk minden kedves érdeklődőt!

AZ I-TISZTELETET KÖVETŐEN, EGY SZERÉNY FOGADÁSRA IS VÁRUNK MINDENKIT!

Deutsch László főrabbi esküvője

Régen látott ilyen boldog és örömteli eseményt a templom udvara! Közel százötven vendég: hitközségi vezetők, rabbik, kántorok, rokonok, barátok és jó ismerősök jelenlétében tartotta esküvőjét *Deutsch László* főrabbi és *Perger Zsófia Eszter* főorvos a Bethlen téri zsinagóga nagyudvarán. Az eseményt megtisztelte jelenlétével *Feldmájer Péter,* a Mazsihisz elnöke. Virágdíszek és mosolygó arcok, izgatott duruzsolás várta a házasulandókat. Deutsch László a hagyományoknak megfelelően kitlit öltve lépett a chüpe alá. Az esketést *Deutsch Róbert* főrabbi, valamint *Schwezoff Dávid* és *Szilágyi Gábor* kántorok végezték. Bizony nem csupán a chüpe alatt és mellett állók, de a meghívottak közül is sokan elmorzsoltak egy-egy könnycseppet a meghatódottságtól. A sevá bróchajszt, a hét áldást *Zoltai Gusztáv,* a Mazsihisz-BZSH ügyvezető igazgatója, *Streit Sándor* BZSH-elnök, *Frölich Róbert* főrabbi, *Giora Kolman, Jichok Winer, Dávid Sabó* és *S. Berkovits* mondták el.

A szertartást követően a körzet dísztermében rendezett kiduson boldogan fogadta a jókívánságokat az új pár. A Carmel étterem személyzete is magáénak érezte a jeles alkalmat: válogatottan különleges ételeket, süteménykreációkat és különféle italokat (köjád hámelech, királyi mértékben) fogyaszthattak a vendégek. A hangulat fokozásáról a Sabbathsong klezmeregyüttes gondoskodott: mivel Deutsch Lászlót patrónusukként tisztelik, fergeteges koncertet adtak ivrit és jiddis dalokból. Közbe-közbe kántoraink: *Klavanszkij Anatolij, Fekete László, Tóth Emil,* Szilágyi Gábor, Schwezoff Dávid énekeltek. A hagyományhű tánc után, mintegy az ünnepség megkoronázásaként, micvetánc is volt.

Az esti órákban a Carmel étteremben folytatódott az esküvői lakoma. Deutsch László főrabbi meghatottan köszöntötte családtagjait: testvéreit, sógorát, unokahúgát, unokahúga férjét és kislányait, unokatestvérét és feleségét, akik Amerikából és Izraelből érkeztek, valamint rokonait, barátait. Az este természetesen nem lehetett teljes dvár tajró, tóramagyarázattal ékesített köszöntők nélkül. Deutsch Róbert főrabbi felidézte gyermekkori emlékeit, melyek örökre összekötik névrokonával, Deutsch Lászlóval, eközben szép tanításokkal fűszerezte gondolatait. S. Berkovits ízes magyarsággal elmondott chászidis elbeszélésekkel, talmudi idézetekkel teletűzdelt tanítással adott úgymond „útravalót” az új párnak. Természetesen itt sem maradhatott el a zene: a Sabbathsong folytatta kitűnő produkcióját, s a vendégek közül is sokan magukhoz ragadták a mikrofont. Szilágyi Gábor, az új férj évtizedes újpesti munkatársa rögtönzött kántorkoncerttel kedveskedett egykori rabbijának, barátjának. A bencsolással és a hét áldás elmondásával zárult az örömteli esemény. Kívánjuk, hogy az új pár elkövetkezendő évei is olyan szépek és vidámak legyenek, mint az esküvőjük napja volt. Mázl tov!

Frölich Róbert főrabbi

Forró nyár Izraelben

– Tudósítónktól –

Idén még a szokásosnál is jobban megizzadnak a politikusok Jeruzsálemben, és nem csak a nyári hőség okán: egyre jobban felszínre tör az átlagemberek elégedetlensége, szolid és rendezett módon, de egyre egyértelműbben lázad a lejjebb csúszó és az ország terheit leginkább viselő középosztály az áremelkedések, a megélhetési nehézségek súlya ellen.

A statisztikák is igazolják, hogy jogos az elégedetlenség. A Kneszet egyik bizottságának jelentése szerint az elmúlt években 26%-kal nőttek az alapvető élelmiszerek árai, miközben a reálkereset mindössze 2,6%-nyit emelkedett. A lakásárak is az egekben, egy fiatal pár ma már képtelen családi összefogás nélkül akár a periférián is saját otthonba költözni, és még így is évtizedekig nyögi a lakáshitelt, miközben a jóléti állam szociális szolgáltatásai egyre fogynak, az infláció mértékén túl is drágul a gyerekek bölcsije, ovija, napközije.

Izrael a civil kurázsi egyik legfontosabb fellegvára, ahol az emberek hagyományosan bátran az utcára vonulnak és szövetkeznek egy-egy fontos ügyért vagy valami ellenében. Az „ügy” pedig politikai hovatartozástól függetlenül a középosztály anyagi helyzete lett, amely sokkal rosszabbul él, mint amerikai vagy nyugateurópai társa, vagy akár mint azt az ország egy főre eső GDP-je indokolná. Izraelben évtizedek óta nyílik a szociális olló, a tojás szerkezetű nyugati társadalmi modellt egyre inkább a harmadik világ piramishoz hasonlatos modellje váltja fel, ahol a javak a kevesek kezébe vándorolnak, miközben a nagy tömegek sokkalta rosszabbul élnek, mint a felső tízezer, s errefelé igen erős a szociális igazságosság igénye és a társadalmi szolidaritás. Lassan, de biztosan elolvad a középosztály. A gazdasági átrendeződés egyre súlyosabb összeütközésekhez vezet, és manapság az alulról jövő elégedetlenség, a feszültségek hamar mozgalommá válhatnak és robbanhatnak, hiszen az önszerveződés soha nem tapasztalt új eszköze, a világháló és a facebook pillanatok alatt közösséggé kovácsolhatja és cselekvésre késztetheti a közös ügy, a közös harag csoportjait.

Az első tiltakozó mozgalom májusban a cottage cheese ürügyén indult, amit jobb híján nevezzünk egyszerűen túrónak. Egy Bné Brák-i vallásos fiatalember, *Icik Elrov* a facebookon adott hangot felháborodásának, hogy már nyolc székelt is elkérnek egy kis dobozért. Vásárlói bojkottra szólított fel oldalán, melyhez röpke egy hét alatt több mint százezren csatlakoztak. Olyannyira sikeres lett az akció, hogy a nagy cégek viharos árleszállításra kényszerültek, ha nem akarták kukába dobni teljes készletüket. Hála Elrovnak, manapság már öt székel körüli áron lehet túróhoz jutni Izraelben.

Nem kellett sokat várni a következő ügyre, hiszen már júliusban kidobták albérletéből *Dafni Leefet,* a tel-avivi egyetem filmes diákját, aki az egyre magasabb lakbérek és a háziurak önkénye ellen facebook-oldalt nyitott és sátrat vert a Rotschild sétányon, a város egyik legszebb utcáján, amit talán a pesti Andrássy úthoz hasonlíthatunk. Röpke hét alatt sátortábor nőtt ki a földből a Rothschildon, diákok tucatja, majd százai költöztek az utcákra, sőt napokon belül megjelentek a sátrak a nagyobb városok központi terein az északi Kirjat Smonától a déli Beér-Seváig. Tel-avivi tüntetésükre több tízezren mentek el, nemcsak diákok és fiatalok, hanem Izrael apraja-nagyja.

Sátortábor a Rotschildon

Közben hónapok óta folyik az orvosok és nővérek sztrájkja, bizonyítva, hogy ma már a sikerszakmás értelmiségiek jelentős része is csak szűkösen jön ki fizetéséből, ha nem áll mögötte jómódú család, ha maskantát, vagyis lakáskölcsönt fizet.

A gazdasági tiltakozó mozgalmaknak története van Izraelben: a hetvenes évek szegény keleti bevándorlóinak gyermekei, majd a nagy szovjet alija tagjai is az utcákra vonultak, és elérték legalábbis követeléseik egy részének teljesítését. A magukat kívül rekedtnek érzők nem először tüntetnek tehát köztereken, de arra eddig nem volt példa, hogy a középosztály fiatalsága érezze kilátástalannak helyzetét, s követelje az állami beavatkozást.

A tiltakozóhullám jövője egyelőre bizonytalan, de komoly veszélyeket jelenthet a jelenlegi vezetésre, amit *Netanjahu* miniszterelnök azonnal felismert, legalábbis erre utal, hogy hirtelen lakáshoz juttató programokat hirdetett, valamint az eddigi projektek gyorsabb végrehajtását. Mindez azonban eddig nem győzte meg a Rothschild sétány lakóit, eszükbe sem jutott szedni a sátorfájukat. Sőt, éppen ellenkezőleg: erősebb üzemmódba kapcsoltak, utcaelzárásokkal, fáklyás felvonulásokkal, tüntetésekkel. Márpedig ha újrázni akar a kabinet, akkor gyors és hatékony lépésekre van szükség, hiszen annak idején, a 70-es években, a Fekete Párducok mozgalma a több évtizedes szociáldemokrata uralom végét és a Likud hatalomra kerülését okozta. Akár kormányváltó hangulathoz is vezethet a középosztály lázadása, amely együtt jár a palesztin békefolyamat elakadásával, az egyre halmozódó megoldatlan feladatokkal.

Shiri Zsuzsa, Jeruzsálem

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

A kántorművészet jövője(?)

1.

Nemrégiben egy konferencián vettem részt, ahol a liturgiai zene, azon belül a kántorművészet megújhodásáról, annak szükségességéről volt szó. Jellemző a téma iránti „helyes és objektív” megközelítésre, hogy a 11 előadó közül mindössze három(!) volt kántor. Ezek közül egy nagyon keveset beszélt, inkább „bemutatott” és példákat hozott fel, miközben szinte minden mondata után a konferencián jelen lévő (és ott felszólaló) rabbija tekintetét kereste, hogy annak helybenhagyó fejbólintásából, szemöldökének fel-le vonásából lemérje, megfelel-e az elvárásoknak az, amit ő mond.

Nem kívánok itt tudományos igényű szakmai cikket írni, mindössze arra szeretnék rámutatni, hogy ezt a kétszáz éve hódító művészetet milyen mostohán kezelik a mai amerikai zsinagógai életben, és ez a tendencia sajnálatos módon terjed a világban.

Az esemény kulcsszónoka egy rabbi volt, akit Amerikában a liturgia avatott szakértőjének tartanak, ilyen irányban a véleményét rendszeresen kikérik. Ő valóban ért a liturgiához, de magától értetődően egy rabbi szemszögéből közelíti meg a kérdést, ami ab ovo különbözik a kántori hozzáállástól. Ez természetes is, és nagyon kevés az olyan rabbi, aki a zenében, énekben ugyanolyan otthonosan mozog, mint a rabbinikus, vallásfilozófiai, teológiai területen. Hány rabbi van, aki, mint *Kardos, Péter,* egyben kántor is? Az egészséges egyensúly megtalálásához pedig mindkét álláspont figyelembevételére szükség lenne, hiszen közös érdekünk, hogy a közösségek igényeit kielégítsük.

Mint említettem, a szónokok között elvétve fellelhető néhány kántor közül kettő volt, aki érdemben hozzászólt a témához (egyikük női kántor volt). Kifejtették, hogy mi az, ami a mai zsinagógák liturgiájából zenei-kántori szempontból hiányzik. Kitértek arra is, hogy a jelenlegi kántorképzés mennyiben felel meg a klasszikus értelemben vett cházánut elsajátítása követelményeinek, miben különbözik és miben kell különböznie a régebbi kántorképzés gyakorlatától. Példák hosszú sorát hozták fel, értelmesen, logikus és mértéktartó érvekkel operáltak, de véleményükkel bizony mélyen alatta maradtak az ellenvéleményeknek.

Ki volt a további nyolc előadó? Négy rabbi, két zsinagógai karmester, egy hitközségi elöljáró (mint mondotta, temploma rituális bizottságának tagja), továbbá egy templom ügyvezető igazgatója. A templomi „rituális bizottságok” működéséről annyit, hogy abban általában nem szakemberek, hanem önjelölt „hozzáértők” foglalnak helyet. E változatosan összeállított szakértői „panel” pozitívumának elismerése mellett azért felmerül bennem a kérdés: a liturgiáról, különös tekintettel az istentisztelet zenei struktúrájáról, a klasszikus és a haladóbb zenei stílusok közötti egyensúlyról való diskurzus esetén vajon ebben az arányban kell-e az előadók személyét megosztani?

Az előadóknak kevesebb mint a fele volt zenei alapállású: a három kántor és a két karvezető. Ezek közül egy kántor esetében nyilvánvalóan érezhető volt, hogy felkérése kizárólagosan egy célt szolgált: az ellenvélemény alátámasztását, erősítését.

Szóba jött tehát a klasszikus (vagy akár modernebb) kántori szólóének és a népszerű dallamokkal operáló közös éneklés egyensúlya, a kettőnek a szükségessége, a templomok közönségének az egyikhez és másikhoz való hozzáállása. Nyugodt lélekkel elmondhatom, hogy a valódi véleményt és őszinte hangot inkább a közönség soraiból felszólaló szakmabeliek és nem szakmabeliek szájából hallottam.

Akarva-akaratlanul eszembe jutott *Babits Antalnak* mintegy két éve, a Remény c. lapban megjelent írása, melyre annak idején reagálni kívántam, de a válaszom nem jelent meg nyomtatásban. Ma már túlhaladott dolog lenne írásának minden kitételére felelni, és az már a tudományos dolgozat vagy vita szintjére emelné ezt az írást, ami nem a szándékom. Annyit azonban megjegyzek, hogy Babits úrnak a kántorságra és a kántorokra nézve tett lebecsülő és általánosító megjegyzéseit kategorikusan elutasítom.

Csupán arra térnék ki értekezéséből, hogy ő a „kántorművészet” címszó alatt visszanyúlt az ősi Szentély szertartásainak zeneiségéhez, részint a leviták énekéhez, részint pedig a tóraolvasás dallamvilágának felépítéséhez. Szerinte a kántoréneknek ezen a talajon kellene állni, és ki kellene iktatni belőle az oda nem tartozó, „műfajidegen” elemeket. Ha nem is ugyanezekkel a szavakkal, de hasonlókkal találkoztam a konferencián is. Tulajdonképpen az értelme ennek az, hogy a kétszáz év óta – elsősorban az askenáz rítusú templomokban – alkalmazott és úgy az énekművészeten belül, mint a tömegek által elismert és kedvelt előimádkozási – éneklési – zenei formát mellőzni kell.

Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy az ősi Szentély levita énekének mint olyannak nincs köze a kántorművészethez, és a tóraolvasás dallamvilágának sincs. A kettőt külön kell választani.

Kántorművészetről az askenáz zsinagógák utóbbi kétszáz évében beszélünk, amikor a kántor már nem csupán egy önkéntes előimádkozó volt, hanem vallási és zenei szempontból egyaránt magasabb „szakmai” szinten képzett funkcionárius lett. A kántorének alapja valóban a keleti melódia- és harmóniavilág motívumaiban gyökerezik, ebbe beletartozik a tóraolvasás dallamvilága, más néven TROP vagy NEGINA. Az előbbi görög eredetű szó és módot, fordulatot jelent, az utóbbi héber és a jelentése: zene, dallam. Az elmúlt kétszáz vagy még több év alatt az askenáz zsinagógákban kialakult egy istentiszteleti és zenei forma, melyre természetesen a környező népek, kultúrák nagy hatással voltak. Úgy az orosz-lengyel, mint az osztrák-német zenei formák fellelhetőek a klasszikus kántorénekben és a templomi kórusok zenéjében. Ugyanúgy találhatunk benne magyar, román, szláv és egyéb népzenei ráhatásokat, ahogy a szefárd zeneiségben felleljük a görög, török, spanyol és arab zene effektusait. Az, hogy az ősi keleti zeneiség az alap, vagy ahogy Babits úr az írásában igen találóan és szépen fejezi ki magát: *a forrás,* az igaz. Csupán azt tenném hozzá, hogy a forrásból merítünk, de nem kell megállnunk a forrás partján és többé nem továbblépni. A más zenei kultúrák ráhatásai nem kell, hogy „műfajidegennek” hassanak. Kizárólag az a kérdés, hogy a dallam, a harmónia, a zenei építkezés híven szolgálja-e, kifejezi-e az adott ima szellemét. Ha önkényes zenei öntetszelgés, akkor elvetendő, akár régi, akár új, de ha szép és méltó zenei keretet nyújt a Teremtő megszólítására, akkor bármilyen „idegen” ráhatás elfogadható.

(folytatjuk)

Tallózás egykori zsidó újságokban

„Lelketekbe mindent felírjatok!” (2.)

A Töhija című cionista értesítő 1. számát lapozgatom, melynek minden lapján ott szerepel a dátum: 1945. V. 13. Vizsgáljuk meg, hogy a cionista szellemiség miként próbált lelket önteni a megmaradtakba. „A nemrég megtartott tel-avivi cionista konferencián David Ben Gurion, a Jewish Agency elnöke ismertette azokat az előkészületeket, amelyeket a palesztinai Jisuv tett annak érdekében, hogy a háború befejeztével az Ország a legrövidebb időn belül egymillió zsidó menekültet és bevándorlót fogadhasson be” – írja az egyik, a többihez hasonlóan szintén jelöletlen tanulmány szerzője. A lap oldalait megtöltő tanulmányok jobbára névtelenek, szerzőiket nem ismerjük. Az bizonyos, hogy az alapos szakmai tudással és elmélyültséggel megszerkesztett dolgozatokba rejtett csipetnyi pszichológiával nagyban hozzájárultak a soá poklából hazatért emberek lelki regenerálódásához.

De térjünk vissza az „r.s.” monogrammal jelölt íráshoz, mely – rangsorolási szándék nélkül – a 32 lapos, stencilezett kiadványban minden bizonnyal az egyik legjelentősebb.

A Zsidó Brigád felállításának nagyszerű fegyverténye már előrevetíti a későbbi legendás zsidó önvédelmi hadsereg, a Cáhál (Cvá Hagana Löjiszráél) megjelenését. Churchill miniszterelnök az angol parlamentben ismertette elhatározását, mondván, hogy bár eddig is jelentős számú zsidó katona harcolt a palesztinai hadseregben, elengedhetetlen, hogy önálló zsidó hadsereg alakuljon. „Ez a hadsereg egy nemzetet képvisel, azt a nemzetet, mely saját bőrén szenvedte el legsúlyosabban a nácizmus csapásait. *(A zsidóság lélekszámának mintegy 40%-át vesztette el a második világháborúban. A szerk.)* Ennek a népnek jogot kell adni arra, hogy önálló keretben harcoljon a szövetségesek oldalán a győzelem kivívásáért, és részt vegyen az ellenséges német területek megszállásában” – idézi „r.s.” Churchill miniszterelnököt.

A bejelentést az angol sajtó örömmel fogadta. A Times annak a véleményének adott hangot, hogy ez a döntés a zsidó nemzet elismerését jelenti! A Manchester Guardian a zsidókérdés megoldását és az antiszemitizmus megszűnését látta benne. Az angol rádióadók a zsidó hadseregről készült híreket és riportokat sugároztak. Ben Gurion a zsidó katonákhoz intézett üzenetében kiemelte, hogy a zsidó nép nevében kaptak megbízatást a harcra. Az újjáéledő zsidó katonai szellem Cion üzenetét viszi a gálutba, hogy lelket öntsön a sokat szenvedett zsidó tömegekbe. „A zsidó hadsereg felállítása után – mondotta Ben Gurion – a következő lépés a zsidó köztársaság kikiáltása lesz.”

Persze – írja „r.s.” – a zsidó nép fiai mindezeken kívül is nagy számban vették ki részüket a harcokból. Lord Strabolg 1944 őszén a parlamentben megtartott beszédében egymillióra becsülte azoknak a zsidóknak a számát, akik a különböző szövetséges hadseregekben harcoltak a győzelem kivívásáért. Közismert, hogy jelentős számban voltak cionisták is és más baloldaliak is, zsidók és nem zsidók, akik együtt küzdöttek a lengyelországi, szlovákiai, jugoszláviai és más partizánmozgalmakban a nácizmus ellen, akik közül a legemblematikusabb a világhírű Hanna Szenes, de megemlíthetjük például a fehérorosz erdőkben harcoló kárpátaljai zsidó Bielski fivéreket vagy a Máramarossziget térségében ledobott magyar zsidó Kardos Évát. Máskor talán még alkalmunk lesz beszámolni arról, miként egyesítette a zsidókat és a keresztényeket, a baloldaliakat és a nem baloldaliakat a fasizmus gyűlölete. Emeljünk ki néhányat, különös tekintettel a zsidókra, cionistákra és nem cionistákra, akik annak az egymillió, egyes becslések szerint másfél millió zsidó harcosnak a létszámát gyarapították, akik különböző szövetséges hadseregek kötelékeiben vagy kisebb csoportokban, partizánként, ellenállóként harcoltak szerteszét Európában. Emlékezzünk meg a 18 éves hősről, Weinberger Dezsőről, fedőnevén Szírről, és társairól, Csillik Gáborról és Fürst Alfrédról, akik kézigránátos merényleteket hajtottak végre Budapesten, és akik 1944 őszén felrobbantották a németek főhadiszállásául szolgáló Metropol Szállót, ahol 19 náci tiszt pusztult el a romok alatt. Kevesen tudnak ma már az ún. Laci csoportról, amelynek vezetője a 23 éves Jamrich Mihály volt, fedőnéven Laci, a Ságvári csoportról, melynek tagjai 1945 januárjában levegőbe röpítették a Köröndre telepített légvédelmi ütegeket. Feledésbe merül az ifjúmunkás Ságvári Endre (eredeti neve: Spitzer) is, aki fegyverrel szállt szembe a nyilasokkal. A hallgatás ködébe vesznek az újpesti nyilasházat 1945. január 9-én felrobbantó partizánok, élükön a 34 éves asztalossegéd Földes Lászlóval, akinek hasonló nevű fia Hobó néven ma a magyar popzene jelentős figurája.

De Gaulle tábornok Párizs bevételét követően kiadott napiparancsában külön is kiemelte a cionista ifjúság hősies részvételét Párizs felszabadításában a maquisard-ok oldalán.

Tény, hogy a háború során indított náciellenes haditettekben részt vevő zsidó katonáknak köszönhetően az Egyesült Nemzetek „szövetséges hadviselőnek” ismerte el a zsidóságot. „Bizonyíték erre többek között Sztálin marsallnak a Vörös Hadsereghez intézett emlékezetes napiparancsa, amelyben felhívja katonáit arra, hogy a felszabadított területeken talált zsidókat szövetséges nép fiaiként kezeljék...” – írta „r.s.” a Töhija című cionista értesítő 1945. május 13-i számában. Az ugyanebben az időben folyó San Franciscó-i értekezleten pedig, melyre kizárólag a szövetségesek küldöttei voltak hivatalosak, Chaim Weizmann-nal az élen a zsidó nép képviselői is megjelentek. A cionista mozgalom vezetői tudták, hogy csak akkor állhatnak elő „államkövetéseikkel”, ha erre elérkezett az idő. Weizmann, akinek nevéhez az ún. szintetizáló cionista irányzat fűződik, melynek célja a különböző eszmerendszerekben működő, egymással gyakran rivalizáló, ellenségeskedő cionista csoportok és irányzatok erőinek egyesítése, összefogása volt, szembeszállt a revizionisták túl korai állampropagandájával, az erőszak gondolatával, különösen az angolok ellen. Kitartott a „Zsidó Nemzeti Otthon” megfogalmazása mellett, de már 1939-ben kinyilvánította, hogy közeledik „az államalapítás követelésének ideje”. A háború alatt létrejött híres „Baltimore-i program” már túllépett a bázeli kongresszuson, és „Jewish Commonwealth” felállítását sürgette Palesztinában. „E fogalom keretébe belefér ugyan nemcsak egy önálló állam, hanem egy dominium jogállapota is...” – állapítja meg „r.s.”. A Baltimore-i program másik két fontos pontja: a szabad és csak a Jewish Agency által ellenőrzött alija és földvásárlás volt...

Chálucok

Az Amerikai Egyesült Államok kezdettől fogva szimpátiával kísérte a palesztinai zsidó bevándorlás ügyét. Az USA-ban még a háború kezdetén a legkiválóbb politikusokból és közéleti személyiségekből megalakult egy Pro Palestinian Committee. Pinkerton, Amerika palesztinai konzulja, elkötelezett nyilatkozatot tett a cionizmus ügye mellett. 1945 elején a zsidósághoz intézett felhívásában maga Roosevelt elnök deklarálta azonosulását a zsidóság „független zsidó államra és korlátlan, csak a Jewish Agency által ellenőrzött bevándorlásra” vonatkozó követeléseivel. „Az U.S.A. érdeklődése Palesztina sorsa iránt nem új keletű” – írta a Töhija 1945 májusában. Érdemes nyomon követnünk Amerika korábbi lépéseit, hogy a későbbieket jobban megérthessük. Az USA már 1922-ben megegyezett Angliával arról, hogy a mandátumszerződés Amerika beleegyezése nélkül nem változtatható meg. 1937-ben a Peel-bizottság felosztási javaslatát is az USA buktatta meg. Az USA Közel-Kelet iránti figyelmének jelentős oka volt az ott fellelhető kőolajkészlet, mint ahogyan ezt „r.s.” találóan megjegyezte 1945-ben. Az USA második világháború utáni Izrael-politikája azonban egyértelművé tette, hogy nem csak ez... De „r.s.” még az akkori elmúlt évek drámaian szűkre szabott bevándorlási kvótáira gondolva joggal vélte úgy: „Amerikát az ereci országépítés támogatásánál az az önös szempont is vezeti, hogy nem akarja az európai zsidóság kivándorlási hullámát Amerika felé irányítani.”

(folytatjuk)

Magén István

Vera

Kardos Tiborné szül. Ábrahámsohn Vera. Igen! Ábrahámsohn Manó, az egykori kántorfejedelem leánya hosszú szenvedés után elköltözött a földi világból. Szépségével, jóságával, szeretetével nyűgözte le az embereket. És egyre többet... Az utóbbi évtizedekben a Kozma utcai sírkertben végezte a legnagyobb micvát jelentő feladatát, az elhunytakat készítette fel az utolsó útra. Közben a gyászolókat vigasztalta és tanította: mi a teendőjük ilyenkor, az élet legnagyobb csapásának idején.

Jutalmát az égiektől nem ezen a világon kapta meg... Talán odaát...

A Kozma utcai sírkertben búcsúztatták *Ábrahámsohn Verát.* A Hitközség világi vezetését *Streit Sándor,* a BZSH elnöke és *Zoltai Gusztáv* üv. igazgató képviselte. Ugyancsak megjelentek a rabbiság tagjai, kántorok, valamint az elhunyt munkatársai, tisztelői, rokonai. A gyászbeszédet *Kardos Péter* főrabbi tartotta, a kántori teendőket *Kardos László* látta el. A főrabbi búcsúztatóbeszédét alább közöljük.

1947 egy áprilisi vasárnapjának délutánján a Dohány utcai zsinagóga lépcsőjén ott állt egy fiatal leány.

Közfeltűnést keltett.

Akik nem ismerték, megigézve nézték. A hosszú, derékig érő fekete haj, a szép arc, a kedves mosoly – több volt, mint egy esküvőn megszokott látvány.

Rendhagyó volt az egész!

Nem ő elé járultak a vendégek, hogy gratulációkkal halmozzák el. Ő ment oda mindenkihez, hogy utolérhetetlen és élete végéig felülmúlhatatlan kedvességével megköszönje, hogy eljöttek...

Ezt a lányt Ábrahámsohn Verának hívták...

A korabeli felvételen ott áll mögötte egy zömök termetű férfi – reverendában.

Ezt a férfit Ábrahámsohn Manónak hívták...

Ez az akkor büszke – és európai hírű – édesapa Gizivel, feleségével együtt dehogyis sejtette, hogy néhány évtizeddel később Vera áll és virraszt betegágyuk mellett, éveken át, éjjel és nappal, őrizve álmukat mintegy őrangyalként, a szülőtisztelet példáját állítva valamennyi tisztelője elé.

A midrás egy helyen arról szól, hogy minden embernek három jó barátja van: pénze, rokonsága és érdemei. Amíg élünk, velünk vannak, hozzánk ragaszkodnak. Amikor meghalunk, legelőször a pénzünk, a vagyonunk hagy el. Rokonaink a sírig elkísérnek, majd a gyógyító idő múlásával elfelejtenek bennünket. Egyedül és kizárólag csak erényeink maradnak meg, azok elkísérnek egészen Isten trónusáig, és ott tanúskodnak mellettünk.

Így tanúskodunk mi mindannyian Vera erényei mellett.

Szépség, jóság, szeretet, kedvesség. Ha négy szóval kellene jellemeznem őt – ezek lennének azok. Életének nagy fájdalma volt, hogy az utóbbi hármat ritkán viszonozták.

Az 56-os forradalom után kettészakad a család...

Vera egyedül marad Gyurival. Benne keresi, kutatja a család távolba került tagjainak, különösen másik fiának, Ivánnak tekintetét, mozdulatait, szavait.

De a kinti család – hallgat.

Évtizedekig várja, lesi a postát. Nézi a telefonkészüléket. Mindhiába... Néhány rokon, Tomiék, Andrisék, több tisztelője vigasztalja. Megpróbálkozik Izraellel – visszajön.

Élete utolsó munkahelye ez. A bét chájim – az élet háza, a halál birodalma.

Hásém nószán, vöhásém lokoch, jöhi sém hásém mövajroch.

Az Örökkévaló adta, az Örökkévaló elvette, áldott legyen a neve!

Hányszor idézhette a Szentírás szavait itt, ezen a helyen, ahol teste fekszik. Mielőtt megszaggatta a gyászoló ruháit, ezt a mondatot ismételtette el vele.

Ahogy a hagyomány előírja...

Hányszor az évtizedek folyamán!

Mi, akik most itt vagyunk, nélküle is el tudjuk mondani az isteni akaratba való beletörődés szavait.

Csak már nincs, aki kedves, együtt érző mondataival vigasztaljon bennünket.

Mint ahogy már nincs, aki Kol nidré estéjén ott üljön a karzaton a Dohány utcai zsinagógában, és évről évre visszaálmodja – mit visszaálmodja! hallgassa – az édesapa szárnyaló, a templomot betöltő hangját, lássa, amint szemüvege mögül felkacsint leányára, az imádott Verára.

Majd az édesapa kezét fogva, mennek át együtt – a Wesselényi utca másik oldalára...

Bemennek abba a lakásba, amelyben Vera gyermekkora telt. Amelyben a gyermekdalokat a Háskivénu, a Röcé, az Unószáne tajkef jelentették.

Mert ebbe született, ebben nőtt fel, és látomásaiban ez maradt meg haláláig.

Apám vigyáz rám, óv engem – mondogatta gyakran, miközben kezével az ég felé mutatott. És a messzi távolból felhangzik a csodálatos bariton...

A recsegő bakelitlemezen a főkántor édesapa egyetlen hangfelvételéről szólnak az örök ima szavai: Jiszgádál – jiszgádál. Az eddig leányára vigyázó, őt óvó édesapa imája évtizedek távolából Veráért szól: Jiszgádál – jiszgádál.

Kegyelettel idézve életútját, a legnagyobb micvát gyakorló munkáját, csodálatos, lenyűgözően kedves személyiségét, néhány perc múlva végső pihenőhelyéhez kísérjük őt.

Löchi vösólajm – elindulsz az Örök Bíró elé, hogy elvedd jutalmadat Istentől jóságodért, szülőtiszteletedért, a sok-sok micváért.

Löchi vösólajm – indulj szüleidhez, testvéredhez szent találkozóra!

Úgy legyen!

Ámen.

DEUTSCH GÁBOR

Egy idegenvezető monológja

A Szovjetunióról csak rosszat vagy semmit?

A munkácsi Ági néni érdemes odafigyelni, gazdag élettapasztalata, megfigyelőképessége, élményeinek raktározása és megfelelő időben való elmondása a hiteles tanú vallomásával ért fel. Most is csóválja a fejét. – Vagy csak jót lehet hallani, vagy csak rosszat a volt Szovjetunióról. Az igazság pedig középen van. Mint idegenvezető, főleg az oroszokkal találkoztam, de örményekkel, tatárokkal, azeriekkel, grúzokkal és még ki tudja, hány más nációval is. – E mondatokkal kezdte monológját, és a következő szavakkal folytatta:

– Meglepett az oroszok tájékozottsága. A bezártság ellenére, noha csak a tévéből ismerhették a világot, mégis sokat tudtak a nyugati kultúráról, irodalomról. A leghíresebb múzeumokról. Nem jártak ott, mégis az ott lakóknál is jobban ismerték a látnivalókat. Becsapni nem lehetett őket, pedig kérdéseik sokszor váratlanul értek. Például: mennyi nálunk a búza sikértartalma? Hányféle furnért használnak a bútorokhoz? Vagy van-e olyan üzem, ahol tölgyből készítik a berendezéseket? Válaszolatlanul nem hagytam őket. Ha valamit nem tudtam, utánanéztem, ami sokszor nem ment nehézség nélkül. Félrevezetni nem akartam az utasaimat. Csak azt nem szerettem, amikor megkérdezték az illetőségemet. Mit is mondhattam volna? Munkácsi születésű, akkor még szovjet állampolgár voltam. Magyar anyanyelvű és zsidó vallású. A legtöbbször mindezt felsoroltam, legalább én is látom, mi lesz a reakciójuk. De volt, amikor azt mondtam, ilyet nálunk nem szokás kérdezni. Az első változatnak nagyobb volt a sikere. Szívesebben is használtam, nem is bántam meg. A kérdezőket megértettem, ugyanis mindez náluk sokat számított. Erre még visszatérek. Sajnáltam őket, és most is azt teszem. A képet még világosabbnak látom idős nyugdíjasokkal való találkozásaim után. Egészségügyi okokból más levegőváltozást javasoltak számukra az orvosok, mint a tengerpartot. Különben is unták a menzaszerű ellátást, az üdülők kultúrosainak demagógiáját, inkább Kárpátalján béreltek szobákat, ahol hamisítatlan gyümölcsök és friss zöldség nőtt a kertekben. Este a teraszon meséltek „a régi szép időkről”. Most, amikor könyvtárnyi irodalom regél a múlt borzalmairól, mindenkit megnyugtatok, még nem értek az elbeszélések végére, még számos meglepetés vár ránk, amire eddig még nem derült fény. Ugyanakkor a pozitívumokat se hallgassuk el. Vagy szembenézünk az igazsággal differenciáltan, vagy megelégszünk a vezércikkek egyoldalúságával, de akkor megint csak nem jutunk messzire. Kezdjük ott – mondták a veteránok –, hogy a cári birodalomtól egy több száz milliós írástudatlan tömeget örököltek a szovjet rendszer kialakítói. Az arisztokrácia vagy elmenekült, vagy Szibériába került, esetleg megsemmisült. Az iskolákat megnyitották az elnyomott nép előtt, munkások, parasztok tanultak – az ifjúság nappal, a felnőttek este, munka után. Minden lakásban volt rádió, reggelenként az újság megbeszélése napirendre került, jegyezték, ki hány könyvet vett ki a könyvtárból, színházak, mozik kapuit szélesre tárták. Ez az érem egyik oldala. A másik, hogy a tanult réteg, tanárok, orvosok, ügyvédek, mérnökök, kiváló művészek kispolgároknak, a régi rend kiszolgálóinak lettek titulálva, a megtűrt kategóriába tartoztak. Könnyen rájuk sütötték az „ellenség” bélyeget. Vagy szolgaian engedelmeskedtek, méltatlan munkát vállalva, hozzá nem értők utasítását teljesítve, vagy a mellőzés, esetleg üldözés jutott osztályrészükül. De be kellett indítani az ipart. És hiányoztak hozzá a szakemberek. Kialakult a helyettesek rendszere. Az igazgató megbízható káder legyen, leginkább orosz, a helyettese azonban kitűnő szakember, az sem számított, ha örmény, grúz, vagy esetleg – urambocsá! – zsidó. Mindenki tudta, hogy tárgyalni csak a második sorban lévővel érdemes. Az egyetemi felvételnél vagy a vezetőválasztásnál nem mondanám, hogy numerus clausus érvényesült, de kvótarendszer feltétlenül volt.

Egyik ember annyi, mint a másik...

A származásnál figyelembe vették a nemzetiséget és a családi kategóriát: munkás, paraszt, kispolgár. Diszkrimináció mindenképpen érvényesült. Az lehetett negatív vagy pozitív, kategóriától függően. A nóta szerint „egyik ember annyi, mint a másik, bár a bőre barna vagy fehér, egyenlő, mert egyet ér az ember, mennyi munkát végez, annyit ér”. Ha ez így lett volna, másképpen alakul a helyzet. Egyébként ez a dal Dunajevszkij-szerzemény, és majdnem a szovjet himnusz lett. De amikor kiderült, hogy a pályázatot zsidó komponálta, azonnal selejtesnek nyilvánították. Később, kissé józanabb időben, amikor egy film is népszerűsítette, a moszkvai rádió szünetjelévé tették a vezérmotívumát. Szerencsétlen nép, csak a rossz különböző formáját ismerte. Néha enyhébben, máskor szigorúbban.

A Szovjetunión belül mindig voltak konfliktusok. De arról nem szólt a mindig harsogó rádió és nem írt a kötelezően olvasott sajtó. Örmények, grúzok nem voltak puszipajtások. Verekedtek okkal, ok nélkül. A Baltikumban finomabbak voltak az emberek. Ha a boltban oroszul kértek valamit, akkor azt nem is hallották. Télen még a havat sem adták, az sem volt kapható. De a magyar turistákat szerették. Annyi olcsó tartós fogyasztási cikket vettek, hogy a vonat ülőhelye is megtelt vele. A nagy országban még most is vannak feltáratlan területek ásványi kincsekkel. Amerikából vásárolták a szükséges fúrógépeket. Kiderült, hogy az egyetem tárolójában kiváló tervek hevertek, a fúráshoz használt hazai gyémánt erősebbnek bizonyult, mint a külföldi. De mivel a kezdeményezők nem oroszok voltak, a javaslatok süllyesztőbe kerültek. A felszín rózsásabb volt a valóságnál.

A rendszerváltás vesztesei

Mégis vallom, hogy az oroszok a rendszerváltás vesztesei. A tagországok elvesztése számos ember számára családi tragédiát is jelentett. Például a vegyes házasságokat illetően. Az ásványkincsek jó része konfliktus tárgya a szomszéd országokkal. Elment a szürkeállomány jelentős része. Tudósok, vagy csak fontos helyen dolgozó titkok tudói. Néhány jelentős személyiséget magam is vezettem a repülőtérre.

A bankokhoz vagy a húsosfazékhoz közeli alakok mesés vagyont szereztek, és élénken marják most egymást. A tömegek gyönyörködhetnek a zsúfolt kirakatok szokatlan látványában, de az esztétikai örömön kívül más hasznuk nincs belőle. Milliónál is több ember vette a vándorbotot a jobb élet reményében. Persze létezik olyan tudós, akit nem szédített el az ígéret, de sokan nem tudtak a csábításnak ellenállni, vagy éppen kénytelenek voltak lépni. A sportélet különösen nagy veszteséget szenvedett. Pedig a körülményekhez képest nem éltek rosszul. Soron kívül kaptak lakást, kocsit, munkahelyükre csak a fizetésért jártak be, hadd lássák ott az arcukat a kételkedők. 45-48, sőt, egyszer 50 aranyérem is jutott egy-egy olimpián. Sakkozók, jégkorongozók, birkózók, könnyűatléták, bokszolók, súlyemelők, jégtáncosok szaporították a siker listáját. Most más országok ázsióját növelik. A volt szovjet trénerek számos helyen nevelik jó pénzért a sportolókat. Nevetséges esetek is történtek. Egyetemre, főiskolára voltak beiratkozva, bár csak mutatóba jártak oda. Hogy egy példát mondjak: a fiam járt a Kőolaj- és Gázipari Főiskolára, ahol keményen tanultak a diákok. A volt moszkvai polgármester is odajárt. De beírattak oda jégkorongozókat, legtöbbjük már a 36. évét is betöltötte. Még nagyobb baj, hogy egyszer csak megkapták a diplomát, felkészülés nélkül. Ha egy földrajztanár mond egy butaságot, azt a tanítványai vagy elfogadják, és csak évek múltán derül ki a félrevezetés, vagy mindjárt mulatnak az elmondottakon. De egy vegyipari üzemben a tévedés vagy egy tudatlanságból megtett lépés tömegkatasztrófát okozhat, s erről hallgatott a mindig harsogó rádió vagy az újság. A nyugati adókból értesülhetett ezekről a hallgató. Napok vagy hetek múltán néhány soros hír jelent meg, az esemény súlyát jelentéktelenné minősítve. Addigra már az ország erről beszélt. Az igazság Csernobil áldozatairól soha ki nem derül. Még Brezsnyev halálhírét is csak két nap múltán közölték. Ép ésszel fel nem fogható, miért.

Mi, idősek, azért csak emlékszünk a nagy ország kis katonáira, akik derekasan harcoltak a második világháborúban a nácik ellen. Ők nem tehettek felelős személyek tetteiről. Mint ahogy nem tehetett róla a télen-nyáron sorban állók sokasága, akik sokszor azt sem tudták, mit fognak osztani, miért is állnak sorba.

Miért jöttem el Munkácsról?

Ha engem kérdeznek, miért jöttem el Munkácsról? Családi ügyekről nem beszélünk. Kétségtelen, hogy Kárpátalján speciális volt a levegő mindig. Az államosítások, a szövetkezetesítés nem mindjárt közvetlen a háború után történt. Azért számos jeles személyiség, művész szívesen ment oda vendégszerepelni, vásárolni. Vezető tisztséget eleinte szívesen osztottak zsidó körben, mert gondolták, nem „sikítanak” akkorát, mint a helybeliek, mert rokonok híján nem tűnhetnek el a nagy szibériai messzeségben, elbújva valamelyik nagyobb építkezésen vagy bánya mélyén, mint az oroszok vagy az ukránok. De aztán csak bekövetkezett az államosítás, a vallás illegalitásba kényszerítése, a templomok bezárása éppen Munkácson, amelynek zsidó lakói erősen ragaszkodtak a hagyományokhoz. Az ég csak beborult. Nemhiába, aki tudott, az átjött Magyarba, vagy még távolabbra igyekezett.

Én is átjöttem Magyarországra, amelynek kultúráját jól ismertem. Az idegenvezetésben az ottani tapasztalataimat és az itteni tájékozottságomat ki tudtam használni. Örömet jelentett a munkám. Előfordult, hogy név szerint engem kértek. Érzelmileg is kötődtem a rám bízott turistákhoz vagy a távolba utazókhoz. Egy-egy találkozás még most is elgondolkodtat. Próbálom elképzelni, hogyan élhetnek, akikkel összehozott a sors, boldogulnak-e vagy éppen gondokkal küzdenek. Azért is beszéltem ilyen hosszan, hogy egy kicsit differenciáljunk, hogy világosabb képet kapjunk. Magamnak az egészségen kívül mit kérhetek az Örökkévalótól? Vagy mit remélhetek a jövőben? Nem tudhatom. A régi nóta szerint ahogy lesz, úgy lesz – talán jó lesz –, de a jövőt nem sejthetem, mert az ezer rejtelem.

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Macedónia

A tekintélyes londoni *The Economist* hosszabb írásban foglalkozott a macedóniai zsidók második világháború idején történt tragédiájával. A brit lap méltatta, hogy a közelmúltban holokausztmúzeum nyílt meg az egykori jugoszláv tagköztársaság fővárosában, Skopjéban. A bolgár hatóságok – melyek saját országukban megvédték a zsidókat – 1943 márciusában az SS közreműködésével mintegy 7200 személyt deportáltak Macedóniából a treblinkai haláltáborba. Egy digitális keretben folyamatosan 3500 bitolai zsidó fotója jelenik meg a kiállítóteremben, amelyeket eredetileg a bolgár megszállók igényeltek az üldözöttektől. A közösség 90 százaléka elpusztult, a túlélők többsége a partizánokhoz csatlakozva menekült meg. A kiállítás nemcsak a macedóniai szefárd közösség, hanem az egykori Jugoszláviában élő zsidók emlékét is megörökíti. A volt zsidónegyed még megmaradt házait 1963-ban egy földrengés teljesen elpusztította. Jelenleg mintegy 200 zsidó él Skopjéban, ahol 2000-ben egy új zsinagógát építettek. A közösség rabbija a macedón származású *Avi M. Kozma*.

Azerbajdzsán

A *Jewish Chronicle Online* terjedelmes riportot közöl a mintegy 3600 lakosú Kirmizi Kasabáról (orosz neve: Krasznaja Szloboda), amely Izraelen kívül az egyetlen teljesen zsidók által lakott település. A Kurdial folyó osztja ketté a városkát, a bal parton szefárd, úgynevezett hegyi zsidók, a másik oldalon síiták élnek. *Eliezer* rabbi szerint a két közösség között baráti és egymást tisztelő kapcsolatok vannak. A mecsetet mindössze ötszáz méter választja el a Bét Kneszet zsinagógától. A 20. század elején még tizenegy templom működött a gyakran csak kis Jeruzsálemnek nevezett, a 18. század közepén alapított városban. 1917-ben 18 000 hegyi zsidó élt a régióban, akiknek származása egyesek szerint kazár, mások szerint perzsa eredetű. Kirmizi Kasabában jelenleg két zsinagóga és egy jesiva működik. A közösség számára megnyugvást jelent, hogy Azerbajdzsán kormánya toleráns politikát folytat a kisebbségek irányában, és jó kapcsolatokat ápol Izraellel.

Irán

A Zsidó Világkongresszus kérte a Nemzetközi Olimpiai Bizottságtól, hogy Iránt tiltsák el a 2012. évi játékokon való részvételtől, mert az ország hatóságai akadályozzák sportolóik szereplését olyan versenyeken, ahol izraeliek is indulnak. Az idei sanghaji világbajnokságon *Mohamed Alirezaei* iráni úszó „fáradtságára” hivatkozva visszalépett. Alirezaei 2008-ban is hasonló kifogással élt, amikor az izraeli *Tom Beéri* is ott volt a versenyen. *Ronald Lauder,* a ZSVK elnöke szerint „Irán magatartása sportszerűtlen és antiszemita indíttatású”. A politika erősen befolyásolja az iráni sportéletet. Négy labdarúgót örökre eltiltottak a játéktól 2009-ben, mert az ellenzékkel való szolidaritás jeléül zöld karszalagot viseltek. Tavaly egy sportolót kizártak az iráni csapatból, mert egy izraelivel mérkőzött a súlyemelő-világbajnokságon.

Izrael

A magánlátogatáson Izraelben járt *Mihail Mjasznyikovics* belorusz miniszterelnök különleges dokumentumot adott át *Simon Peresz* államfőnek, amely az SS és helyi zsoldosaik által Valozhynban meggyilkolt zsidók névsorát tartalmazta. A városban töltötte Peresz gyermekkorát, és családjának több tagja is itt élt a soá idején. A listán az izraeli elnök huszonkét rokona szerepelt. Az anyag szerint a megszállók a zsidókkal egy hatalmas gödröt ásattak, amelyben több száz személyt agyonlőttek. Egy másik „akcióban” a helyi zsinagógában négyszáz személyt bezártak, majd felgyújtották az épületet. Az áldozatok között volt *Cvi Meltzer, a* közösség rabbija, Simon Peresz anyai nagyapja. Az egykori jesivájáról híres Valozhynban 3500 zsidó élt a második világháború kitörésekor, 1939-ben.

kovács

A nádasban *(Lovas Anna rajza)*

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott Dávid Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Tóratekercsek, tfilinek és mezüzék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusálmi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Kiadó Bp. I., Attila úton 81 m^2-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5500/128 telefonon.

Kiadó Bp. VII., Thököly úton 81 m^2-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5500/128 telefonon.

Diplomakötés (aranyozás héber betűkkel), naptárkészítés, színes nyomtatás. Koós Erika, +36-20-314-3131, tereznyomtatas@gmail.com

Szép környezet, jó levegő. Pátyon 3,5 szobás lakás (kert, pince, beépíthető padlás) áron alul eladó, esetleg kiadó. 19 millió Ft. +36-20-912-3343.

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Vígszínházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Üdüljön Budapest centrumában fél áron. 00-36-20-935-4867.

Időskorúak betegápolását vállalom, többéves amerikai gyakorlattal. Tel.: 06-46-357-584, 06-30-646-3053.

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomtatás, könyvnyomtatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Fogtechnika! Fogsorok javítása, készítése, nyugdíjasoknak árkedvezménnyel. Igény szerint házhoz is megyünk. Bejelentkezés: +36-30-398-3107.

Önkéntes munka Izraelben ősszel is! Ha szeretnél segíteni, gyere velünk, most akciós repülőjeggyel, 2011. október 24-től november 14-ig. Jelentkezés: Deutsch János, 06-20-233-8454 vagy lljano@freemail.hu

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos: Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám: 11707024-22118480
OTP SWIFT kód: (BIC) OTPVHUHB
IBAN: HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomtatás:
VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.
ISSSN 0133-1353

Idős ember gondozását vállalom itthon és külföldön. 06-20-229-9579.

Naftali Kraus két új könyvét mutatja be az Írók Boltjában (Andrássy út 47.) szeptember 7-én, szerdán, 16 órakor. A könyvek az Ősi Forrás sorozat keretében jelennek meg a Wesley Kiadónál. Az egyik Ezékiélről, a harmadik Szentély megálmodójáról, a másik Dánielről, a messiásváróról szól. A szerző a helyszínen várja barátait és dedikál.

Szakképzett ápolónő beteggondozást, ápolást, bevásárlást vállal. Tel.: 06-30-455-1858.

Ellopták július 25-én a 74-es trolin Magyar Diabetes Társaság feliratú táskámat, melyben édesanyám, Jellinek Olga naplója és egy verses jegyzetfüzete is benne volt. Ha valaki megtalálta, vagy tudja, hol van, kérem, értesítsen a 06-70-587-3130 mobilszámon. Köszönöm. Bátki János.

Vizes falak utólagos szigetelése, hőtérkép készítése, műszeres falnedvességmérés. Tel.: +36-30-950-1306, 06-1-251-8684, www.falszigeteles.hu

Ápolónő bármilyen munkát vállalna külföldön és belföldön is. 06-20-966-8112.

40 éves nő vagyok. Mindenféle munka érdekel. 06-30-233-9009.

HÁZASSÁG

21 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8–10-ig, este 20–22-ig. E-mail: gyorgyi.asszony@gmail.com.

Társasági és szellemi szórakozáshoz, együttléthez 60-as, intelligens, kedves férfi társat keresek. 06-20-567-7810.

Az elfeledett regényíró

Nemrég a rádió 15 folytatásban közölte *Pásztor Árpád* Muzi című regényét. Ma már kevesen emlékeznek Pásztor Árpádra, a könyvre talán többen, mert az 1930-ban megjelent művet néhány éve ismét kiadta a Móra kiadó.

Pedig az 1877-ben Ungváron, zsidó kispolgári családban született író-publicista megérdemli az utókor tiszteletét. Jogi diplomája megszerzése után lett újságíró, interjút készített *E. A. Poe*-val, *Walt Whitmannel* és *Tolsztojjal* is. Verseket, színdarabokat írt, útleírások mellett *Vajda János* életregényét, és sokat fordított. Gyerekkönyvei (Szultán Jani, Princesz) máig olvasottak. Ifjúságát a Józsefvárosban töltötte, az Ősz (ma Szentkirályi) utca 22. szám alatt laktak, barátja volt *Feiks Jenő* későbbi festőművésznek és *Molnár Ferencnek,* aki A Pál utcai fiúkban az egyik Pásztor alakját róla mintázta. Iskola után a Múzeumkertben, ahogy ők becézték, a Muziban labdáztak és golyóztak, néha bizony verekedtek is, főleg a mai Mikszáth Kálmán téri fiúkkal. Nem riadtak vissza a színes „gojzik” elszedésétől, az „einstandolástól” sem.

Piki, ahogy az akkor még Pikler családnevű fiút becézték, ügyesen kezelte a rongylabdát, és az összecsapásokban is helytállt, ezért népszerű volt a kertben és környékén. Akkor még lóvasút járt a kerítésen túl, és piac volt a Kálvin téren! A Muziban még golyóztak a gyerekek, és futball helyett a stukkolás és a laufméta volt a kedvelt labdajáték. De meg kell mondani, hogy hősünk nemcsak ezekben jeleskedett: Piki nem hazudott (amit irokéz és római példaképeik mélyen megvetettek), és ismerős volt nemcsak a kertben, hanem a múzeumi termekben is, azonkívül házitanítóskodással segítette szüleit. Talán ezért alkotott később olyan sokfélét.

Az Est-lapok riportere 1940-ben halt meg. Nem érte meg a háborút, az üldöztetést, amely oly sok rokonát és barátját elpusztította, ifjúkorának társát, Molnár Ferencet emigrációba kényszerítette...

Róbert Péter

IMAIDŐK

Templomok	Péntek este Aug. 19.	Szombat reggel Aug. 20.	Péntek este Aug. 26.	Szombat reggel Aug. 27.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Bérkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	19.35	8.00	19.20	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	18.00	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	19.00	9.00	19.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	19.35	9.00	19.20	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	19.20	8.00	19.10	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Fürdő u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00			

NAPTÁR

Augusztus 19. péntek	Év 19.	Gyertyagyújtás: 7.32
Augusztus 20. szombat	Év 20.	Szombat kimenetele: 8.38
Augusztus 26. péntek	Év 26.	Gyertyagyújtás: 7.19
Augusztus 27. szombat	Év 27.	Szombat kimenetele: 8.24
		Újholdhirdetés
Augusztus 29. hétfő	Év. 29.	Jom kippur kátán
Augusztus 30-31. kedd-szerda	Év. 30.-Elul 1.	Újhold

Díjnyertes izraeli film Karlovy Varyban

Hazai bemutatóját három hónappal megelőzve, Karlovy Vary fesztiválján versenyzett *Joseph Madmony* izraeli filmje, a Jó napot, Fidelman úr! A zsűri döntése szerint az idei mezőny 12 darabja közül ez volt a legmegragadóbb.

És valóban! Az aranykezű bútorrestaurátor története gyorsan szíven találja a nézőt. *Jákov Fidelman* váratlanul lesz a tel-avivi műhely tulajdonosa. Üzlettársa ugyanis pár lépéssel a hetven előtt infarktusban meghal. Fidelman fia nem örül az új helyzetnek, meg is tesz mindent, hogy apját lebeszélje a műhely további működtetéséről. Pedig ő lehetne az új társtulajdonos. Apa és fia kapcsolata azonban nem annyira szoros, mint ahogy azt a zsidó kultúra hagyományai elvárják. De beállít a műhelybe egy titokzatos idegen: az orosz akcentussal beszélő, rokonszenves *Anton,* aki jómódú családját hagyta ott, hogy ha már híres zenész kellő adag tehetség híján nem lehet belőle, akkor legalább egy neki tetsző szakmát sajátíthasson el – a legjobb mesterek egyikétől. Fogékony és szorgalmas az új segéd, teljes odaadással végzi munkáját. Fidelman úrnak eszében sincs bezárni a boltot, neki ez az élettere, itt szabadul meg minden kínjától-bánatától. Anton egy nap a műhely félreeső zugában a sok régi bútor között egy lerobbant Steinway-zongorát talál, s úgy dönt, életet lehel a romos hangszerbe. S miközben egyre tisztább hangokat csal ki belőle, Fidelman úr babát váró menyéhez is egyre közelebb kerül. Az apa és fia közötti érzelmi résbe lép be Anton, a történetnek azonban nem egy nagy egymásra találás a vége.

Joseph Madmony rendezése a fesztivál 50 ezer dollárral járó fődíját, a Kristályglóbuszt vitte el Karlovy Varyból.

„A film forgatókönyvét *Erez Kav-El* írta, akivel már dolgoztam egyszer a Más életben – így a rendező. – A Jó napot, Fidelman úr! forgatását másfél éves előkészítő munka előzte meg, amelynek során pontosan láttuk a történet két érzelmi háromszögét. Az egyiket az idős mester, annak fia és az új segéd alkotja, a másikat pedig az első gyermekét váró nő, annak unalmas ügyvéd férje és a váratlanul felbukkant segéd, akit az öreg is napok alatt megkedvel. Sokan feltették már a kérdést: miért döntöttem egy ilyen intim családi dráma mellett? Egy izraeli rendező ugyanis az esetek többségében a palesztin–izraeli feszültségeket feszegeti. Természetesen engem is foglalkoztat ez a kérdés, hiszen a Szent Város, Jeruzsálem szívében, egy ultraortodox közösségben nőttem fel, jesivában tanultam, és megtartom a sábeszt. Fidelman úr történetén keresztül most a családi viszonyokról akartam beszélni, arról, hogy az ember sokszor mélyebb kapcsolatba kerülhet egy idegennel, mint a saját fiával. Eddig minden filmem politikai töltetű volt, és a következő is az lesz, s talán épp azért élveztem olyan nagyon, hogy most először hétköznapi hősöket mutathattam be, akik nagyon egyszerű emberek, érzelmi világukban azonban meglehetősen különlegesek.”

A Fidelman urat alakító *Sasson Gabai* 2007 óta az Európai Filmakadémia díjazott színésze. A zenekar látogatása című filmje az egész világon ismertté tette. Azóta több nemzetközi produkcióban is játszott, partnere volt már *Gérard Depardieu*-nek, *Alfredo Molinának* és *Sylvester Stallonénak,* hollywoodi karrierről mégsem álmodik.

„Ha egy amerikai stáb Izraelben forgat, akkor szinte biztos, hogy megtalálnak – mondja. – Voltak évek, amikor Los Angelesből is komoly ajánlatokat kaptam. Hívtak, hogy folytassam ott a pályámat. Ezzel az arccal azonban mire számíthatnék? Az összes arab terroristavezért én kapnám. Egyébként Irakban születtem, bagdadi a családunk, hároméves voltam, amikor a szüleimmel Jeruzsálembe költöztünk. Otthon arabul beszéltünk, csak később tanultunk meg héberül, amikor az erősödő cionizmus az éppen virágzásnak indult Izraelbe vitt bennünket. Izrael állam megalakulása ugyanis az arab országok zsidó lakosait nehéz helyzet elé állította. Sokakat kidobtak a munkahelyükről, másoknak a vagyonukat kobozták el, de azok sem voltak kevesen, akik az életükkel fizettek a változásokért. Ettől függetlenül nincsenek előítéleteim az arabokkal szemben. Egyáltalán nem okoz gondot arab filmekben játszanom. Sajnálatot érzek, nem ellenszenvet, amikor a múltba nézek. Jákov Fidelman alakjával nagyon sok rokonságot érzek. Ő is úgy tekint a szakmájára, mint én. Szívvel-lélekkel végzi. Ráadásul nekem is felnőtt gyerekeim vannak, akikkel bizony nekem sem mindig idilli a kapcsolatom. Néha az az érzésem, valami elmúlt köztünk, elveszett a lelkünkből. Yossi filmjében számomra ez a legszebb vonal: finoman jelzi, hogy jobban figyeljünk egymásra, főleg családon belül, elvégre ez a legfontosabb egység az életünkben. Azért kellene, hogy a legerősebb is legyen.”

Százöt perc a film.

Százöt perc emberi melegség.

(Új szó)

Gázszerelés

- Gázberendezések, gázvezeték új szerelés hatósági engedéllyel Időszaki kötelező ellenőrzése (2008. XL. tv. 89.§ [6])
- Vízóraszerelés
- Fűtésszerelés, fürdőszoba-felújítás

FRANK 1063 Budapest, Szív u. 28.
Tel.: (1) 331-5743, 06-30-932-3615

Programajánlat

AUGUSZTUS–SZEPTEMBER

Budai Micve Klub
(II. Frankel Leó út 49.)

Augusztus 28. (vasárnap) 19.00: Yale Strom és Elisabeth Schwartz koncertje. Az amerikai klezmerzenész és dokumentumfilmes Yale Strom koncertezik feleségével, Elisabeth Schwartz énekessel neves magyar vendégzenészek társaságában a Frankel Leó úti zsinagógában! http://www.voiceofkezmer.com. A belépés ingyenes.

Szeptember 1. (csütörtök) 19.00: Öt kántor koncertje. Fellépők: Fekete László főkántor (Dohány utca), Jakal Zoltán kántor (Károli Gáspár tér), Nógrádi Gergely kántor (Frankel Leó út), Tóth Emil főkántor (Rabbiképző Intézet), Zucker Immánuel kántor (Hunyadi tér) és Neumark Zoltán zongoraművész. Támogatott (50%-os) jegy ára: 1999 Ft. Jegyek kaphatók: http://zsidonyarifesztival.jegy.hu

Hírek, események röviden

– Sírkőavatás. A család, a tisztelők és a barátok jelenlétében az első Jahrzeit alkalmával felavatták dr. Vizsolyi Tibor, Ávrohom ben Jánkev hákajhén síremlékét. Felesége, fia, menye és két unokája köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik gyászukban vigasztalást és támogatást nyújtottak számukra. Zichrajnaj livróchó – az eltávozott emlékéből és érdemeiből fakadjon áldás a családjára.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10–18 óra között. Telefon: (1) 455-3333. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

Művek és gyökerek

Beszélgetés Nógrádi Gábor íróval

Alkotói életművéért nemrégen kapta meg szülővárosában, Nyíregyházán a Bencs László Aranyérmet. Az elmúlt negyven évben több verseskötete jelent meg, sikeres ifjúsági regényeket írt (Gyerekrablás a Palánk utcában, Petepite, Segítség, ember!), forgatókönyveiből népszerű filmek, színpadi művek készültek (Még ma!, Sose halunk meg, Csocsó, Meseautó).

– Vajon egy kutató tudós kiderít-hetné a felsoroltak elemzésével, hogy zsidó családból származik?

– Valószínűleg kutató tudósnak sem kellene lennie. A mélyebb összefüggéseket a zsidó indíttatás, identitás és a munkáim között persze nem annyira egyszerű felderíteni. Ahhoz valóban szociálpszichológusra lenne szükség. Egy ilyen kutatás még azt is felszínre hozhatná, hogy mennyi van benne pátrohai sakter nagyapám, azaz a kőkemény Nohomovitsok és az elpuhult, intellektuális anyai ág, a Hoffmannok lelki beállítódásából. Ez már nagyon nehéz feladat lenne. De a közvetlenebb hatásokat egy felületesebb vizsgálat is kimutatná. Verseimben például igen gyakran utalok a zsidó gyökerekre, valamint a közvetlenül át nem élt, de a szülők és a könyvek közvetítésével gyermekként átérzett holokausztra. Az indirekt utalások a zsidó létre, a szorongás, a félelem, a düh, a könyörgés, a remény és a reménytelenség inkább csak a versértők számára mutatkoznak meg.

– És az ifjúsági regények?

– Majdnem húsz regényt írtam gyerekeknek és fiataloknak. Egyik történet sem tartalmaz közvetlen utalást a zsidóságra. Leszámítva a Koltai Róberttel közösen írt Sose halunk meg című film sztoriját, amelynek főhőséről, Gyuszi bácsiról egyértelműen kiderül, honnan jött, amikor lezsidózzák. Az unokaöccse, akinek fogalma sincs a származásáról, meg is kérdezi tőle: Gyuszi bácsi, te zsidó vagy? Mire Gyuszi bácsi így felel: Néha, apukám, néha! De aki mindent meghall, hamar meghal.

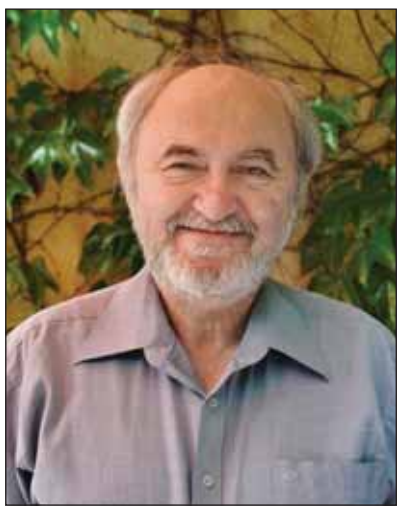

– A film kultuszfilm lett. Kár, hogy a témát nem folytatta filmben, regényben, vagy akár a fiataloknak írt műveiben.

– Prózai munkákban folytathattam volna, ha megközelítően olyan színvonalon tudnám megfogalmazni, ahogy Kardos G. György vagy Kertész Imre tette. A témát feldolgozó novelláimban (Kaddis, Ebéd, Tarasz Bulba 1955 stb.) láttam, hogy stílusommal legfeljebb egy átlagos realista prózavonulatba tudnék illeszkedni. Akkor meg minek? Megírta, megírja más.

– Mégsem mellőzi a témát.

– A figyelmes szemeknek nem. Ezek a motívumok hol ironikusan, hol tragikusan fogalmazódnak meg. Két példa: a Gyerekrablás a Palánk utcában című regényben egy olasz vendéglő tulajdonosa boldog, hogy magyar szót hall, halászlét főz családjának, és büszke a szülőfalujára, Ozorára, melynek nevét megfordította, így lett a vendéglő neve Arozo. A magyarságára oly büszke „olaszt" Weisz Imrének hívják. A Nézz rám, mami! című regényben az egyik fontos szereplő örökké nagy kalapban kószál, s hatvan éve feleségül akarja venni a nagymamát, akit egykor nem adtak hozzá a vallása miatt. Megnyugtatásul közlöm, hogy a regény végén a két öreg házasságot köt.

– Megnyugtató.

– Az is megnyugtató, hogy Gergely fiamból kántor lett, plusz író, operaénekes, míg Bence százezres példányszámú szakkönyveket ír, és kitűnő előadó. Ez is a tradíció folytatása. Ahogy az Írás mondja: És tanítsd fiadat, mert a legnagyobb érték a tudás, a legfontosabb a képességek felderítése és kibontakoztatása, hogy az lehess, aki vagy. Lehet, hogy nem szó szerint idéztem, de valahol az Írásban biztos, hogy benne van.

Bozsán Eta

Salamon Béla sztorijai

Az én lábam

Sok vicc készült Király Ernő füléről, Ferenczy Károly orráról és Gyárfás Dezső hasáról.

De a legtöbb viccet mégis az én lábamról gyártották a humoristák. Ne tessék félreérteni, ezt nem panaszképpen mondom. Sőt, hálás vagyok a viccekért, hiszen ezek is hozzájárultak a nevem népszerűsítéséhez. De az igazság az, hogy nekem nincs is olyan nagy lábam. Csak az újságok fújták fel ennyire.

Ezerszer írták le rólam, hogy nagy lábon élek, de soha sem haragudtam. Egy bonvivánnak talán fájt volna a gúnyolódás. De egy komikusnak, aki esetlen, ügyefogyott slemileket szokott alakítani, az ilyesmi meg sem kottyan. Legfeljebb néha irigyeltem Rózsahegyi Kálmánt, mert mégiscsak szebb, ha valakinek a pipájáról írnak történeteket, mint a lábáról. És a daliás Szirmay Imrét is irigyeltem az anekdoták miatt, amelyek az örök fiatalságával foglalkoztak. A fiatalság sokkal szebb téma, mint két nagy, behemót láb.

Bele kellett nyugodnom, hogy a nevem összenőtt a lábammal. Chamberlaint az esernyőjéről ismerik meg, Edent a kalapjáról, engem... a lábamról. Egy kis öniróniával azt is mondhatnám, hogy ez az én szexepilem. Ami Chevalier-nél a mosoly, Clark Gable-nél a kis bajusz, Charles Boyer-nál a szem, az nálam a láb. De azért sokszor előfordul, hogy megyek az utcán, csinos nők jönnek velem szembe, alaposan megnéznek, és aztán nevetve összesúgnak. Nem is igaz, hogy olyan nagy lába van. Ilyenkor kimondhatatlanul boldog vagyok, és örülök a bóknak, amely mint a tavaszi napfény, melengeti a szívemet.

Végeredményben én is hibás vagyok, hogy a lábam ennyire bekerült a köztudatba. Egy jó viccért még a lábamat is feláldozom. Egyszer Rajna Alice megkérdezte tőlem:

– Mondd, Béla, tulajdonképpen hányas cipőt viselsz te?
– Negyvenhetest – feleltem.
– Negyvenhetest? – kérdezte elhűlve.
– Igen. Inkább szorítson egy kicsit.

(Galambos Szilveszter gyűjtése)

SPÁNN GÁBOR

Áhítat

Különböző felekezetekhez tartozó és hívő emberek társaságában vacsoráztam. Valaki arról kezdett panaszkodni, hogy templomban és zsinagógában egyaránt fogyóban az áhítat. Zajonganak istentisztelet alatt, és a különböző tanításokra lassan egyre kevesebben kíváncsiak. Ekkor eszembe jutott néhai gimnáziumi orosztanárom, az áldott emlékű Oszi bácsi. Kárpát-Ukrajnából származó, kétnyelvű zsidó ember volt. Valamikor a 60-as évek elején költözött át végleg Magyarországra, mert ez volt az egyetlen a béketábor országai közül, ahol elhitték neki, hogy ő előbb volt kommunista, mint zsidó. Nekünk a gimnáziumban 4 éven keresztül tanította az oroszt, mondhatom, sikerrel. Pl. még most is kívülről fújom Tatjána levelét az Anyeginből, igaz, hogy egy pohár vizet kérni már nem tudok. Aranyköpései voltak, melyek a mai napig hiányoznak az életemből. Oszi bácsi korán elment tőlünk, mert egyszer meggyulladt benne a vodka. Az egyik sűrűn emlegetett kiszólása volt: ma már semmi sem szent!

Mit szólna a mai világhoz?!

Nem akartam fokozni a rossz hangulatot, de nekem is van személyes tapasztalatom a kellő áhítat fogyásáról. Láttam én már katolikus templomban olyan áldozást, ahol sorban járultak a hívek a plébános elé a megszentelt ostyáért. Én örömmel nyugtáztam, hogy a térdeplők között sok a fiatal, mígnem az egyik fiú, mikor sorra került és a pap századszor is elmondta: „Krisztus teste", felemelte a mutatóujját, türelmet kért, kivette szájából a rágógumit, egy ujjal felnyomta az oltár aljzatára, és azután vette magához a szentséget. A plébánosnak arcizma sem rezdült, és nem a botoxtól. A mi házunk táján sem kellett sokat keresgélnem. Végigültem én már ros hásánái istentiszteletet úgy, hogy miközben a rabbi arra kérte Istent, írjon be minket az Élet Könyvébe, mellettem meghatott padtársam sms-t írt. Bizonyára boldog új évet kívánt benne valakinek. De a legbizarrabb áhítattörést temetésen éltem meg. Nemrégiben meghalt az egyik hívő katolikus kártyapartnerem. Mivel barátságunk több volt az ördög bibliájának közös forgatásánál, természetes volt, hogy a parti több tagja – aki mind zsidó volt – ott legyen a temetésén. A plébános szívhez szóló búcsúbeszédében éppen ott tartott, hogy: István testvérünk utolsó óráit megszépítette a tudat, hogy egy életen át hű hitvese haláláig fogta a kezét. A legnagyobb rendező, az élet (vagy a halál?) ekkor avatkozott közbe. Mégpedig úgy, hogy vezénynyszavára megszólalt egy mobiltelefon, de nem akárhogy! Csengőhang gyanánt felzendült Verdi örökzöld áriája, Az asszony ingatag kezdetű. Reflexszerűen mindenki elkezdte tapogatni a zsebét, de az ismétlődő ária nem csitult. Ekkor jött rá az egyik közel álló sírásó, hogy a botrányos dallam a koporsóból szól. Odalépve résnyire nyitotta azt, és kivette a megboldogult ünneplőruhájának zsebéből a vétkes készüléket. A döbbenettől még az özvegy is elfelejtett sírni, hisz ő csak arra emlékezett, élete párjának az volt az utolsó kívánsága, hogy legszebb ruhájában temessék el. Az már az ördög játéka nyilván, hogy bent felejtették kedvenc telefonját is.

Mellettem álló partnerünk ekkor halkan megszólalt: látod, ilyen nálunk nem fordulhat elő, mert a kitlin nincs zseb, ergo mobiltelefon sem lehet benne...

Spinoza Zsidó Fesztivál

2011. szeptember 5–18-ig

Szeptember 5. (hétfő) 19 óra
Én, Királyhegyi! – PREMIER
Írta: Kalmár Tibor
Szereplők:
Királyhegyi Pál: Székhelyi József
A Partner: Kalmár Tibor
Lányok, asszonyok:
Nyertes Zsuzsa
Több szerepben: Beregi Péter
Jegyár: 2500 Ft

Szeptember 6. (kedd) 19 óra
Yentl (zenés monodráma) – FELÚJÍTÁS
Énekli és játssza: Klein Judit
Rendező: Czeizel Gábor
A zongoránál: Neumark Zoltán
A darabot színpadra írta: Lakos Anna és Sándor Anna
Producer: Sándor Anna
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 7. (szerda) 19 óra
Dob utcai dumaparti Sas Józseffel
Aki mesél: Sas József
Aki faggatja: Kalmár Tibor
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 8. (csütörtök) 19 óra
Ungvári Tamás estje
Kiss Józseftől Füst Milánig
A magyar zsidó irodalom
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 11. (vasárnap) 15 óra
A tékozló apa (film, 1992)
Script: Salamon Pál és Edelényi János
Gábor: Michael York
Katherina: Liv Ullmann
Rendező: Zsigmond Vilmos
Jegyár: 1000 Ft

Szeptember 11. (vasárnap) 19 óra
Szlovák szefárd – pozsonyi ladino
A további programból:
Paganini: Cantabile
Sarasate: Romanza Andaluza
Sarasate: Cigánymelódiák
Bartók Béla: Román táncok
Naomi Shemer: Jerusálájim sel záháv
John Willems: Schindler's list
Közreműködik:
Mirjam Rodriguez Brüllova – gitár
Jávorkai Sándor – hegedű
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 12. (hétfő) 19 óra
Flamenco bár a Spinozában
Közreműködik:
Inhof Katalin – táncművésznő
Manuel Monter – gitárművész
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 13. (kedd) 19 óra
Koldus-kabaré
Írta: Bächer Iván
Szereplők:
Bächer Iván
Eszes Fruzsina
Rácz Attila
A zongoránál: Ökrös Ottó
Jegyár: 2500 Ft

Szeptember 14. (szerda) 19 óra
Hej, Salamon Béla!
Salamon Béla: Székhelyi József
Színpadra alkalmazta: Murányi Péter
Rendezte: Székhelyi József
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 15. (csütörtök) 19 óra
Hochmecolás és kecmecelés a zsidóság körül
Akik hochmecolnak:
Frölich Róbert, a Dohány utcai zsinagóga főrabbija és Székhelyi József színész
Jegyár: 2000 Ft

Szeptember 18. (vasárnap) 19 óra
Kislány a pokolban (monodráma)
Írta: Sárdi Mária
Előadja: Budai Tünde
Rendező-dramaturg:
Kriszt László
A Kazán István Kamaraszínház előadása
Jegyár: 2000 Ft
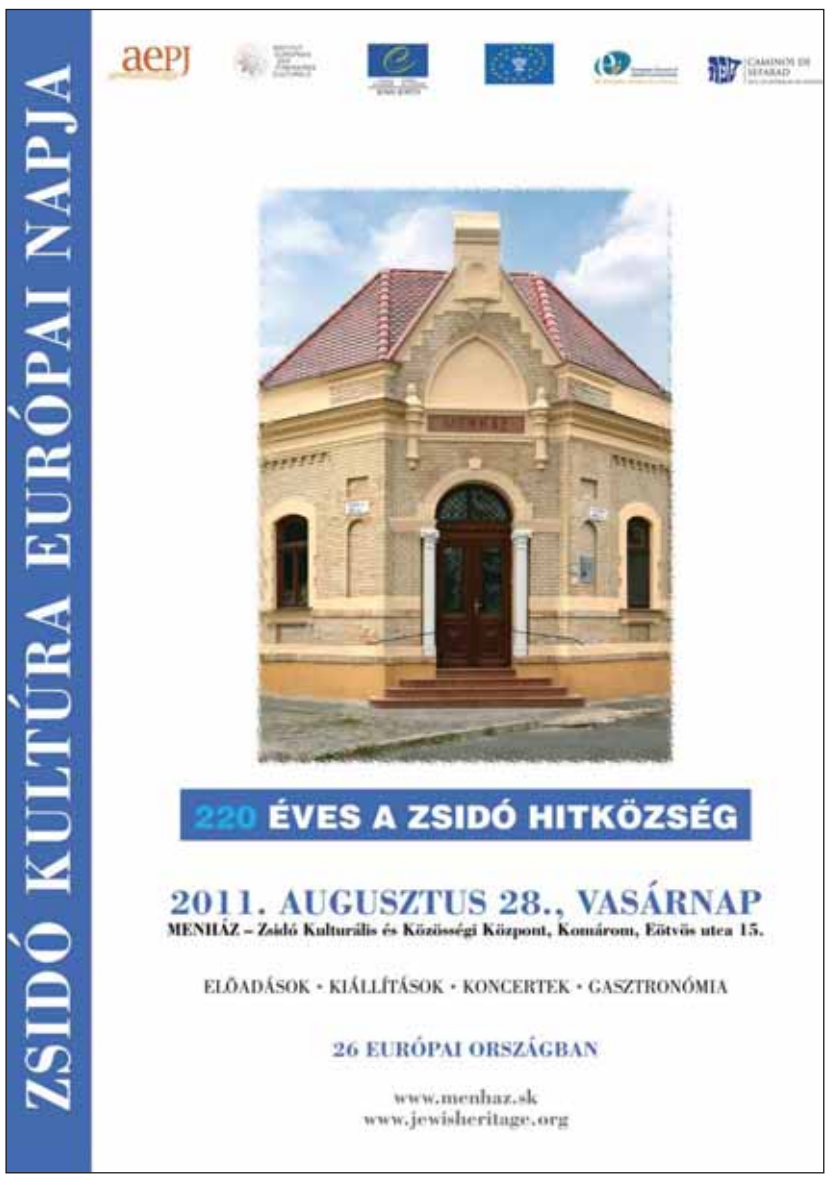
Spinoza Színház
1074 Budapest, Dob u. 15.
Tel.: 413-7488
E-mail: spinozahaz@spinozahaz.hu
Honlap: www.spinozahaz.hu